

การใช้ทรัพยากรร่วมกันในการดำเนินงานของหอสมุดมหาวิทยาลัย

ความร่วมมือทางทรัพยากรของสมุด

คำว่า "ทรัพยากรของสมุด" ในที่นี้ หมายถึง วัสดุ หน้าที่ และบริการทุกอย่างที่ถือเป็นระบบของสมุดสมัยใหม่ การที่จะนำทรัพยากรของสมุดมาใช้ร่วมกันได้จำเป็นต้องมีความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างห้องสมุดที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน พร้อมทั้งจะร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของผู้ใช้ ห้องสมุดสามารถร่วมมือกันได้หลายระดับและหลายประเภท เช่น ระดับภูมิภาค ระดับเขต ระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประเภทเดียวกันหรือต่างกันได้ เช่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นต้น โดยมีห้องสมุดใหญ่ที่มีทรัพยากรมากพอเป็นศูนย์กลางและห้องสมุดเล็กเป็นห้องสมุดสมาชิก ดำเนินงานเป็นโครงข่าย และเพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ห้องสมุดแต่ละข่ายงานจะต้องตั้งวัตถุประสงค์และนโยบายในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน เช่น

1. จัดให้มีห้องสมุดศูนย์กลางในการดำเนินงานจะต้องเป็นห้องสมุดใหญ่ที่มีทรัพยากรมากพอเพียงพอที่จะช่วยเหลือห้องสมุดเล็กที่อยู่ในข่ายงานได้
2. กำหนดนโยบายความร่วมมือไว้อย่างชัดเจน
3. กระตุ้นให้มีการปรับปรุงอุปกรณ์และบริการของห้องสมุด
4. ส่งเสริมพัฒนาการของโครงการต่าง ๆ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของสมุดได้อย่างกว้างขวางที่สุด
5. กำหนดนโยบายที่จะใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด
6. กำหนดนโยบายการใช้วัสดุร่วมกันระหว่างสมาชิก²

¹Fetterman, "Resource Sharing in Libraries - Why ?", p.1.

²Ibid., p.10.

วิวัฒนาการความร่วมมือทางทรัพยากรของห้องสมุด

ความร่วมมือทางทรัพยากรของห้องสมุดมีมาแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว มีหลักฐานปรากฏว่าก่อนคริสตกักราช 200 ปี ห้องสมุดแห่งเมืองอเล็กซานเดรีย (Alexandria) ได้ให้ห้องสมุดเพอร์แกมัม (Pergamum) ยืมหนังสือ¹ แต่อย่างไรก็ดี ความร่วมมืออย่างจริงจังได้เริ่มเมื่อศตวรรษที่ 20 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 เป็นต้นมา เนื่องจากความเจริญทางด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี และเนื่องจากแรงกระตุ้นจากการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางสำหรับประชาชนทุกระดับ ทำให้ความต้องการทางด้านห้องสมุดเพิ่มมากขึ้นทุกที เพื่อให้เป็นแหล่งค้นคว้าศึกษาหาความรู้ทางวิชาการและติดตามข่าวสารของโลก บริการของห้องสมุดจึงเป็นที่ต้องการของผู้ใช้เพื่อพัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรมพาณิชยกรรม ความก้าวหน้าทางวิชาชีพและเพื่อสนับสนุนความต้องการทางด้านการศึกษา ตลอดจนเพื่อการใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนอารมณ์ตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของผู้ใช้ ฉะนั้น ถ้าปราศจากความร่วมมือทางทรัพยากรระหว่างห้องสมุดด้วยกันแล้ว ห้องสมุดแต่ละแห่งจะให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างจำกัดที่สุด² ด้วยเหตุนี้ ประเทศที่พัฒนาแล้วจึงส่งเสริมโครงการความร่วมมือทางทรัพยากรอย่างจริงจัง เช่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เริ่มต้นจากสมาคมห้องสมุดอเมริกันได้ตั้งคณะกรรมการความร่วมมือขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1876 เรียกว่า คณะกรรมการประสานงาน (The Co-operative Committee) เพื่อคิดค้นเทคนิคใหม่ ๆ ในการดำเนินงานห้องสมุดและคิดค้นวิธีการที่ห้องสมุดจะสามารถร่วมมือกันได้เพื่อลดค่าใช้จ่ายและสามารถที่จะนำข้อมูลจากเอกสารทุกรูปแบบออกมาใช้ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด การสนับสนุนความร่วมมือทางทรัพยากรของห้องสมุดที่สำคัญยิ่งของสหรัฐก็คือ การออกพระราชบัญญัติการบริการและโครงสร้างของห้องสมุด (Library Service and Construction Act -LSCA) ในปี ค.ศ. 1966 ซึ่งระบุไว้แจ้งชัดว่า รัฐบาลกลางจะจัดสรรงบประมาณในค่านห้องสมุดแก่รัฐต่าง ๆ รัฐละ 4,000

¹George Jefferson, Library Co-operation, 26.ed. (London : Andre Deutsch, 1977), p.7.

²Kent, ed., Resource Sharing in Libraries..., p.vii.

คอลดาร์ มีวัตถุประสงค์ให้แต่ละรัฐจัดตั้งระบบการประสานงานระหว่างห้องสมุดเพื่อนำทรัพยากรของห้องสมุดทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดเฉพาะ หรือ ศูนย์ข่าวสารมาให้บริการแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด พระราชบัญญัติฉบับนี้น่าสนใจเป็นพิเศษที่ว่างบประมาณที่ได้ก็นำมาใช้ภายในโครงการต่าง ๆ ของห้องสมุดอย่างกว้างขวาง มิได้มุ่งให้จัดซื้อหนังสือหรือวัสดุห้องสมุดแต่เพียงอย่างเดียว เป็นการช่วยแก้ปัญหาของห้องสมุดในการขาดแคลนทรัพยากร ได้อย่างมีประสิทธิภาพให้โครงการสำคัญ ๆ ของ 49 รัฐ ประสบผลสำเร็จและก่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านทรัพยากรในห้องสมุดใหญ่ ๆ ของแต่ละรัฐ¹

ประเทศอังกฤษ ก็มีความเชื่อเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาว่าความร่วมมือระหว่างห้องสมุดจะมีประโยชน์อย่างมหาศาล จึงได้มีการสำรวจและศึกษาถึงปัญหาในการที่จะจัดให้มีความร่วมมือซึ่งกันและกันในด้านบริการของห้องสมุดที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน การทำงานอย่างจริงจังในเรื่องนี้เป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาระบบความร่วมมือระหว่างห้องสมุด ในปี ค.ศ. 1907 ได้มีการจัดโครงการความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนขึ้นโดยมีการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์และมีการยืมระหว่างห้องสมุด ต่อมาได้มีผู้เสนอความเห็นว่าเป็นที่ควรจัดให้มีห้องสมุดศูนย์กลางเพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างห้องสมุดขึ้น เช่น จัดตั้งหอสมุดแห่งชาติ (National Central Library) เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการยืมระหว่างห้องสมุดในประเทศ² และในปี ค.ศ. 1916 ได้มีการจัดตั้งห้องสมุดศูนย์กลางสำหรับนักศึกษา (Central Library for Student - CLS) เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการยืมและสามารถขอยืมสิ่งพิมพ์จากห้องสมุดประชาชนมาให้บริการได้ด้วย ในการก่อตั้งครั้งแรก เป็นเพียงโครงการทดลองในช่วงระยะเวลา 5 ปี โดยมอบให้อธิการบดีมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เคมบริดจ์ และ แมนเชสเตอร์ เป็นผู้ดำเนินการ และมีคณะกรรมการประกอบด้วยบุคคลากรหลายฝ่าย เช่น คณะกรรมการกลางเพื่อให้คำปรึกษาและแนะแนวทางการศึกษา (Central Joint Advisory Committee on Tutorial Classes) สหพันธ์โรงเรียน

¹Fetterman, "Resource Sharing in Libraries - Why ?" p. 3.

²Jefferson, Library Co-operation, p.74.

ศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ (The National Adult School Union) ผู้แทนจากคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) พิพิธภัณฑ์สถานของสหราชอาณาจักร (British Museum) มหาวิทยาลัยและห้องสมุดประชาชนอีก 8 แห่ง มีวัตถุประสงค์และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางใหญ่ในการให้บริการยืมแก่ห้องสมุดทุกแห่ง จัดหาและรวบรวมหนังสือเฉพาะสาขาวิชา และหนังสือที่มีราคาแพงเกินกว่าที่ห้องสมุดประชาชนจะจัดสรรไว้ในห้องสมุดของตนได้ จัดหาวัสดุทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของห้องสมุดท้องถิ่น รวมทั้งให้บริการยืมแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่ไม่มีห้องสมุดและให้บริการอัครสำเนาหนังสือแก่ผู้ต้องการ¹ วิธีการนี้ช่วยลดค่าใช้จ่ายโดยสามารถจัดหาหนังสือที่ผู้ใช้ต้องการซึ่งห้องสมุดแต่ละแห่งไม่อาจซื้อหรือหามาให้ได้ ห้องสมุดศูนย์กลางสำหรับนักเรียนจึงเป็นที่นิยมกันมากและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชนสมัครเป็นสมาชิกถึง 39 แห่ง² และในปี ค.ศ. 1924 ห้องสมุดแห่งนี้ได้ขยายบริการกว้างขวางออกไป โดยได้รับความร่วมมือจากห้องสมุดเฉพาะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอีกด้วย ฉะนั้น ต่อมาห้องสมุดศูนย์กลางสำหรับนักเรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางการจัดเก็บและให้บริการยืมและจัดหาหนังสือของห้องสมุดทั่วประเทศอังกฤษ มีหน้าที่สนองความต้องการทางค่านับรวมการ ส่งเสริมการตั้งระบบห้องสมุดและจัดทำสหบัตร ซึ่งได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลปีละ 3,000 ปอนด์ในระยะแรก และจะเริ่มอีกปีละ 1,000 ปอนด์ มีสมาชิกเพิ่มขึ้น คือ ห้องสมุดประจำจังหวัดและห้องสมุดประจำตำบล³ และในปี ค.ศ. 1930 ได้ยกฐานะเป็นหอสมุดแห่งชาติ และยังคงทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางให้บริการสนองความต้องการแก่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยตามวัตถุประสงค์เดิม หอสมุดแห่งชาติได้ทำงานประสานกับห้องสมุดระดับท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาระบบห้องสมุดในส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในระยะนี้

¹ Allen Kent, "Co-operation : British Libraries," in Encyclopedia of Library and Information Science 5 (1971) : 656.

² Jefferson, Library Co-operation, p.15.

³ Ibid., pp.16-17.

ต่อมาห้องสมุดในแคว้นคอร์นวอลล์ ได้ร่วมมือกันในด้านกาจัดหา จัดทำสหบัตร และการยืมระหว่างห้องสมุดทุกประเภท และห้องสมุดเหล่านี้จะจัดส่งบัตรรายการของตนทุกเล่มไปรวมไว้ที่ห้องสมุดแห่งชาติด้วย ฉะนั้น โครงข่ายของการประสานงานระหว่างห้องสมุด เพื่อนำทรัพยากรมาใช้ร่วมกัน จึงครอบคลุมไปทั่วประเทศอังกฤษ

ความร่วมมือทางทรัพยากรด้านต่าง ๆ

ความร่วมมือทางทรัพยากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยนั้น อาจแบ่งออกตามลักษณะงานของห้องสมุดเป็น 3 ประเภท คือ

- ก. ความร่วมมือทางด้านเทคนิค ซึ่งได้แก่ ความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากร และในการจัดทำรายการ
- ข. ความร่วมมือในการจัดทำคู่มือช่วยค้นทรัพยากรห้องสมุด ซึ่งได้แก่ความร่วมมือในการจัดทำสหบัตร สหรายการวารสาร บรรณานุกรม ทรัพยากรวารสาร และสาระสังเขป
- ค. ความร่วมมือในด้านบริการผู้ใช้ ซึ่งได้แก่บริการยืมระหว่างห้องสมุด และบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า

ความร่วมมือทางด้านเทคนิค

1. ความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากร

วูลเฟอร์เคอเทอ (Wulferkaetter) ได้ให้ความหมายของการจัดหาทรัพยากรไว้ว่า "เป็นวิธีการเพิ่มเติมหนังสือและวัสดุการอ่านของห้องสมุด ซึ่งประกอบด้วย การสั่งซื้อ การรับบริจาค การแลกเปลี่ยน การขอรับวารสารและการเย็บเล่ม"¹

¹Gertrude Wulferkaetter, Acquisition Work, Process Involved in Building Library Collections (Seattle : University of Washington Press, 1961), p.3.

การจัดการร่วมกัน หมายถึงความพยายามของห้องสมุดต่าง ๆ ที่มีความสนใจร่วมกัน ในด้านการจัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์ให้มีขอบข่ายกว้างขวางที่สุดตามลักษณะของกลุ่มห้องสมุด อาจ จะจำกัดอยู่เฉพาะด้านหรือเฉพาะสาขาวิชาซึ่งขึ้นอยู่กับเอกสารและสิ่งพิมพ์ของห้องสมุดนั้น ๆ เพราะแนวความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์ในปัจจุบันไม่ได้เน้นที่จำนวนเล่มของ หนังสือในห้องสมุดแต่เน้นถึงความสะดวกและรวดเร็วในการให้บริการแก่ผู้ใช้ จึงทำให้เกิด บริการยืมระหว่างห้องสมุดและความร่วมมือในด้านการจัดหา

วัตถุประสงค์ของความร่วมมือในด้านการจัดหาเพื่อการประหยัดและหลีกเลี่ยง การทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน เพราะสำหรับหนังสือทั่ว ๆ ไปซึ่งห้องสมุดทุกแห่งจะต้องมีนั้น การ ซื้อเรื่องซ้ำหลาย ๆ ฉบับมักจะไ้ส่วนลดมากเป็นพิเศษ สำหรับหนังสือเฉพาะวิชาชั้นสูงมาก ๆ ซึ่งมีผู้น้อย ห้องสมุดที่รวมในโครงการก็อาจตกลงแบ่งขอบเขตเนื้อหาวิชากันว่าห้องสมุด แห่งใดจะซื้อหนังสือในหัวเรื่องใด แล้วก็จัดให้มีการยืมระหว่างห้องสมุด หรืออาจจะจัดสถานที่ เป็นศูนย์เก็บวัสดุที่มีผู้น้อยไว้สำหรับใช้ร่วมกันได้

วิวัฒนาการของการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดร่วมกัน

ความคิดที่จะให้แต่ละห้องสมุดร่วมมือกันในการจัดหาสิ่งพิมพ์และวัสดุทางการศึกษา ได้มีมานานแล้วร่วมศตวรรษ เช่น ในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มมีความร่วมมือด้านการจัดหาเป็น เวลานานมากโดยเริ่มจากระดับท้องถิ่น ต่อมาจึงขยายเป็นระดับภูมิภาคและระดับชาติ กลาง ศตวรรษที่ 19 ห้องสมุดสถาบันการศึกษาชั้นสูงด้านศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (American Academy of Arts and Sciences) มีสิ่งพิมพ์ดีกว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) เพราะได้รับสิ่งพิมพ์โดยการแลกเปลี่ยนกับสถาบันต่าง ๆ ทั่วโลก และยังได้จากกฎหมายบริจาคสิ่งพิมพ์ (Deposits Law) จากหน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐและ จากต่างประเทศ เมื่อมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ทางธรรมชาตินิวอิงแลนด์ (New England Museum of Natural History) ในบอสตัน สถาบันแห่งนี้และพิพิธภัณฑ์ ได้ตกลงแบ่งความรับผิดชอบในการจัดหาสิ่งพิมพ์ แม้ว่าปัจจุบันสถาบันการศึกษาชั้นสูงทาง

ศิลปะและวิทยาศาสตร์ จะไม่เป็นห้องสมุดและไม่ให้บริการ เพราะได้ขายหนังสือให้แก่ห้องสมุดลินคาฮอลล์ (Linda Hall Library) ไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังนับว่าได้เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดหาสิ่งพิมพ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง

ในปี ค.ศ. 1890 ห้องสมุดในชิคาโกสองแห่ง คือ จอห์น เครีเยร์ (John Crerar Library) และห้องสมุดนิวเบอร์รี่ (Newberry Library) ได้แบ่งหน้าที่กันจัดหาหนังสือตามสาขาวิชา คือ จอห์น เครีเยร์ มุ่งด้านฟิสิกส์ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และแพทยศาสตร์ ส่วนนิวเบอร์รี่ มุ่งด้านมนุษยวิทยาและสาขาที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังมีการตกลงที่จะร่วมมือกันเป็นเวลา 50 ปี แต่เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่สอง หนังสือสาขาวิทยาศาสตร์และแพทยศาสตร์ราคาแพงมากจนห้องสมุดจอห์น เครีเยร์ ไม่สามารถจัดหาได้หมด และไม่อาจรับวารสารต่อเนื่องได้ครบทุกรายการเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามสถาบันทั้งสองแห่งนี้ก็มีสิ่งพิมพ์ให้บริการทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับชาติดังกล่าวแล้ว แต่ปัญหาคือมีเงินสนับสนุนจำกัด และยังต้องหาเงินอีกส่วนหนึ่งไว้เพื่อสนับสนุนความร่วมมือระหว่างกันอีกด้วย

ความร่วมมือในด้านการจัดการระหว่างห้องสมุดในสหรัฐได้ก้าวหน้าไปอีกมากเริ่มต้นด้วยการจัดทำบรรณานุกรมแห่งชาติในปี 1900 และสหรายการวารสาร (Union Catalog of Serials) ในปี 1927 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแนวทางในกิจการห้องสมุดภายในประเทศจากการช่วยตนเองมาเป็นความร่วมมือกันในด้านจัดหาทรัพยากรอย่างกว้างขวาง หลังสงครามโลกครั้งที่สอง หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress) ได้อุปการะโครงการความร่วมมือในการจัดหาสิ่งพิมพ์ยามสงคราม (Co-operative Acquisitions Projects for Wartime Publications) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหอสมุดแห่งชาติได้เป็นผู้นำในกิจการของความร่วมมือจัดหาสิ่งพิมพ์ยามสงครามเพื่อการค้นคว้าวิจัยโดยมีห้องสมุดอื่น ๆ ร่วมด้วย¹ เป็นการช่วยห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดอื่น ๆ ทุกประเภทให้ได้รับหนังสือซึ่งหายากในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง และโครงการนี้ได้พัฒนามาเป็นโครงการฟาร์มิงตัน (Farmington Plan) ซึ่งเป็นความพยายามระดับชาติเพื่อจัดหาหนังสือและ

¹Kent, ed., Resources Sharing in Libraries..., pp. 100-108

วัสดุการอ่านของห้องสมุดร่วมกันและเน้นเฉพาะหนังสือใหม่ ๆ ที่พิมพ์ในปัจจุบันเท่านั้น โดยมีห้องสมุดเพื่อการวิจัยเป็นผู้ดำเนินงานและได้จัดตั้งคณะกรรมการของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการสำหรับยุโรปตะวันตก แอฟริกา ยุโรปตะวันออก ตะวันออกกลาง ตะวันออกไกล ลาตินอเมริกา และ เอเชียใต้ วิธีการจัดหาก็คือ โครงการจะมอบหมายให้ประเทศสมาชิกเป็นตัวแทนในการจัดหาและคัดเลือกสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดของตนไปให้ห้องสมุดสมาชิกตามสาขาวิชาที่ตกลงกันไว้ ห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องจ่ายเงินค่าธรรมเนียมให้โครงการและต้องอนุญาตให้ห้องสมุดอื่นใช้วัสดุเหล่านั้นด้วย

โครงการระดับชาติอีกโครงการหนึ่งก็คือ โครงการกฎหมาย 480 (Public Law 480 Program) ซึ่งเป็นโครงการจัดหาวัสดุของประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น อินโดนีเซีย อินเดีย ปากีสถาน กลุ่มประเทศอาหรับ อิสราเอล และยูโกสลาเวีย โครงการนี้มีกำเนิดจากความพยายามในการที่จะหาทางแก้ปัญหาด้านการจัดหาวัสดุเพื่อการศึกษาจากประเทศเหล่านี้โดยอาศัยอำนาจที่กฎหมายมอบให้ กฎหมาย 480 ให้อำนาจแก่ห้องสมุดรัฐสภาในการจัดหาสิ่งพิมพ์จากต่างประเทศ ทำกรรมวิธีระดมเงิน และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง วิธีการก็คือ เจ้าหน้าที่และตัวแทนของประเทศสมาชิกจะจัดหาสิ่งพิมพ์ในประเทศของตนส่งไปให้ห้องสมุดที่ร่วมในโครงการ และถ่ายทำไมโครฟิล์มจากหนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นอีกด้วย ห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันเป็นผู้เลือกห้องสมุดที่ร่วมในโครงการ แต่ห้องสมุดสมาชิกจะต้องจ่ายเงินค่าสมาชิกให้แก่ฝ่ายการคลังของสหรัฐอเมริกาปีละ 500 ดอลลาร์ และเมื่อได้รับสิ่งพิมพ์แล้วจะจัดส่งรายชื่อเหล่านั้นไปยังห้องสมุดในสหรัฐเพื่อให้ความสะดวกในการยืมระหว่างห้องสมุด นอกจากนี้ให้บริการแก่ห้องสมุดที่ร่วมโครงการแล้ว ยังมีการส่งสิ่งพิมพ์ภาษาอังกฤษเป็นจำนวนนับล้าน ๆ ฉบับไปให้ห้องสมุดวิทยาลัยต่าง ๆ อีกประมาณ 300 แห่ง¹

ตัวอย่างที่แสดงถึงความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรร่วมกันของห้องสมุดมหา-

¹ ภัทธฤณี ประยูรเกียรติ, "การจัดหาหนังสือร่วมกัน," วารสารห้องสมุด 19 (กันยายน - ตุลาคม 2518) : 382 - 386.

วิทยาลัยที่ดียิ่งก็คือ ความร่วมมือของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๕ แห่ง (Five Associated University Libraries - FAUL) ในนิวยอร์ก คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนิวยอร์กตะวันตก (Southern University of New York - SUNY) ที่เมืองบิงแฮมตัน (Binghamton) และที่เมืองบัฟฟาโล (Buffalo) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ (Cornell University Library) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse University Library) และห้องสมุดมหาวิทยาลัยโรเชสเตอร์ (Rochester University) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้ง ๕ แห่งนี้ ได้ร่วมมือกันในด้านการจัดหาทรัพยากรและเครื่องมือเครื่องใช้ พัฒนาระบบเครื่องจักรกลให้ใช้ร่วมกันได้ จัดสร้างระบบการคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วเพื่อบริการแก่ห้องสมุดสมาชิก ห้องสมุดแต่ละแห่งช่วยกันออกเงินมีละ 13,000 ดอลลาร์ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทุกอย่างรวมทั้งเงินเดือนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ 1,135 คนด้วย¹

ความร่วมมือในด้านการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาที่ควรจะกล่าวถึงอีกแห่งหนึ่งก็คือ ความร่วมมือของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในรัฐโคโลราโด ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยหกแห่ง ร่วมมือกันจัดตั้งคณะกรรมการห้องสมุดของรัฐขึ้น เมื่อจะมีการจัดซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งใดก็ตาม ถ้าราคาเกินกว่า 2,000 ดอลลาร์ จะต้องผ่านคณะกรรมการชุดนี้ก่อน และตกลงกันว่าห้องสมุดใดจะเป็นผู้ซื้อเพื่อจะไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน

ส่วนความร่วมมือด้านการจัดหาในประเทศอังกฤษนั้นมีสาเหตุมาจากนโยบายของหอสมุดแห่งชาติที่จะให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอย่างสมบูรณ์แบบที่สุดโดยผู้ใช้จะได้อ่านหนังสือทุกเล่มที่ต้องการ เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นี้ห้องสมุดจะต้องมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดสองประการคือ จัดให้มีการยืมระหว่างห้องสมุด และร่วมมือกันในด้านการจัดหาเพื่อให้ได้หนังสือทุกสาขาวิชาอย่างสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งนโยบายนี้เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะห้องสมุดทุกแห่งย่อมไม่สามารถจะจัดหาเอกสารสิ่งพิมพ์มาให้บริการแก่ผู้ใช้ได้ทุกอย่างตามความปรารถนาถึงแม้ว่าจะเป็นห้องสมุดที่ร่ำรวยสักเพียงไรก็ตาม เพราะสิ่งพิมพ์เพิ่มปริมาณการผลิตขึ้น

¹Petterman, "Resource Sharing in Libraries - Why ?" p.27.

อย่างรวดเร็วเกินกว่าที่ห้องสมุดแต่ละแห่งจะติดตามจัดหาเอาไว้ในห้องสมุดของตนได้ทันและไม่มีเงินมากพอจะดำเนินการนี้ได้โดยลำพัง ฉะนั้นการจัดซื้อร่วมกันจึงเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะมั่นใจได้ว่าห้องสมุดสามารถจัดหาหนังสือทุกชนิดที่ผู้ใช้ต้องการและนำมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าทั้งสามารถให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างรวดเร็วโดยการยืมระหว่างห้องสมุด¹

โครงการจัดหาร่วมกันเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1947 ได้มีการประชุมระหว่างห้องสมุดในมหานครลอนดอนกับห้องสมุดสาขา (London and Home Countries Branch Conference) พิจารณาแบ่งสาขาวิชาที่แต่ละห้องสมุดจะจัดซื้อ และตรวจสอบรายชื่อหนังสือที่มีราคาแพงและมีผู้ใช้บ่อย จัดแบ่งสรรกันว่า ห้องสมุดใดสมควรจะเป็นผู้จัดซื้อสาขาใดประเภทใดเพื่อหลีกเลี่ยงการซ้ำกัน และให้ห้องสมุดแต่ละแห่งจัดพิมพ์รายชื่อหนังสือของห้องสมุดตนแจกแก่ห้องสมุดอื่นในโครงการ เพื่อสะดวกในการยืมระหว่างห้องสมุด ห้องสมุดแห่งชาติก็ได้ช่วยให้ห้องสมุดแต่ละแห่งสร้างความแข็งแกร่งให้กับทรัพยากรทางด้านหนังสือในสาขาวิชาที่ตนรับผิดชอบ²

ใน ค.ศ. 1948 ได้มีการจัดตั้งโครงการจัดหาร่วมกันโดยจำแนกความรับผิดชอบในการจัดซื้อของห้องสมุดในแต่ละสาขาวิชา ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างห้องสมุด 28 แห่ง เรียกว่า โครงการจัดหาหนังสือพิเศษแห่งนครหลวง (The Metropolitan Special Collection Scheme) แบ่งความรับผิดชอบในการจัดหาหนังสือตามสาขาวิชาเป็นพิเศษ โดยแบ่งหมวดหมู่หนังสือตามระบบทศนิยมของคิวอาร์รวม 55 หมวด และตกลงแบ่งกันว่าห้องสมุดใดจะรับหมวดใดไป ซึ่งเป็นการจัดซื้อในกรณีพิเศษนอกเหนือจากที่ห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องจัดซื้อของตนอยู่แล้ว ห้องสมุดแต่ละแห่งจะต้องจัดสรรใช้เงินเพื่อดำเนินการนี้เป็นพิเศษแห่งละ 200 ปอนด์ต่อปี เพื่อจัดหาทั้งหนังสือวารสารและสิ่งพิมพ์ทุกชนิดที่อยู่ในขอบเขตของตน ได้มีการจัดทำสหบัตรแห่งกรุงลอนดอน (London Union Catalogue) และจัดทำบัตร

¹Jefferson, Library Co-operation, pp.32-33.

²Ibid., p.34.

สมาชิกสำหรับผู้ใช้ซึ่งสามารถยืมหนังสือจากห้องสมุดในโครงการได้ทั้ง 28 แห่ง นอกจากนี้แต่ละห้องสมุดยังได้จัดพิมพ์รายชื่อหนังสือที่ตนจัดหาตามโครงการพิเศษออกแจกจ่ายแก่สมาชิกและเชิญชวนให้บริษัทห้างร้านเอกชนช่วยบริจาคเอกสารสิ่งพิมพ์ในสาขาวิชาที่ตนรับผิดชอบ

โครงการห้องสมุดนครหลวงนี้ได้เป็นที่สนใจของห้องสมุดในภูมิภาคอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นในเดือนมกราคม 1949 จึงได้มีการร่วมมือกันในด้านการจัดหาของห้องสมุดภาคตะวันออกเฉียงใต้ (The South Eastern Regional System - SER) แต่จำกัดวงแคบกว่าโครงการห้องสมุดนครหลวงโดยแบ่งความรับผิดชอบของการจัดหาตามรายชื่อหนังสือที่ปรากฏในบรรณานุกรมแห่งชาติ (British National Bibliography - BNB) เป็นการจัดซื้อในวงแคบตามสาขาวิชาเท่าที่จำเป็นต้องใช้ ซึ่งประสบผลสำเร็จด้วยดี และต่อมาในปี ค.ศ. 1954 ห้องสมุดในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ได้มีโครงการจัดหาร่วมกันโดยยึดถือโครงการห้องสมุดภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นแม่แบบ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะมีอุปสรรคเกี่ยวกับขนาดของห้องสมุด และงบประมาณที่แตกต่างกันมากระหว่างห้องสมุดขนาดใหญ่ กับขนาดเล็ก

แคว้นเวลส์ (Wales) และมอนมัท (Monmouth) ก็ได้มีการจัดตั้งโครงการจัดหาร่วมกันขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 1953 โดยได้รับการอุปถัมภ์จากคณะกรรมการท้องถิ่นทั้งสองของเวลส์ (The Two Welsh Regional Bureaux) แต่มีอุปสรรคทางสภาพภูมิศาสตร์และระบบห้องสมุดของแต่ละแห่งที่ไม่เหมือนกันทำให้การจัดหาไม่ครอบคลุมทุกสาขาวิชา เพราะจะต้องพิจารณาจากความต้องการของห้องสมุดสมาชิกที่ส่งรายชื่อมาให้โครงการและจะต้องได้รับความยินยอมจากห้องสมุดสมาชิกด้วย ฉะนั้นจึงมุ่งจัดหาเฉพาะสิ่งพิมพ์ในปัจจุบันเท่านั้น¹

¹Ibid., pp.33-36.

ค.ศ. 1959 หอสมุดทางภาคตะวันตกเฉียงใต้เริ่มจัดตั้งโครงการจัดการร่วมกันเป็นระบบห้องสมุดภาคตะวันตกเฉียงใต้ (The South Western Regional Library System) การแบ่งสาขาวิชาในการจัดหาใช้ตามระบบแบ่งหัวเรื่องย่อยของระบบทศนิยมดิวอี้เป็นหลัก ใน ค.ศ. 1963 ได้ปรับปรุงขยายขอบเขตการจัดหาให้กว้างขวางขึ้นโดยถือนโยบายว่าห้องสมุดสมาชิกที่อยู่ภายใต้โครงการนี้ไม่จำเป็นต้องซื้อหนังสือทุกเล่มในบัญชีรายการที่กำหนดให้ แต่ให้ซื้อเฉพาะเล่มที่จำเป็นจะต้องใช้จริง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ห้องสมุดในแต่ละท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้มากกว่าการจัดซื้อทุกรายการ

เนื่องจากห้องสมุดในระดับท้องถิ่นหลายแห่งไม่สามารถจะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการของตนได้ เพราะต้องประสบกับอุปสรรคนานาประการดังกล่าวแล้ว จึงได้จัดตั้งโครงการช่วยเหลือห้องสมุดภายในท้องถิ่น (The Inter-Regional Coverage Scheme) ขึ้นในปี ค.ศ. 1959 โครงการนี้ได้รวบรวมรายชื่อหนังสือของห้องสมุดในท้องถิ่นทุกรายการแจกไปตามห้องสมุดทุกแห่งเพื่อการยืมระหว่างกันโดยตรง และได้จัดซื้อหนังสือที่ยังไม่มีในห้องสมุดภูมิภาค ฉะนั้นโครงการร่วมมือในด้านการจัดหาหนังสือและวัสดุการศึกษาทุกรูปแบบของอังกฤษจึงสมบูรณ์ที่สุด

สำหรับหน้าที่ในด้านการจัดหาของหอสมุดแห่งชาติก็คือ จัดหาหนังสือเก่าที่หายากและสิ่งพิมพ์จากต่างประเทศให้มากที่สุดเท่าที่งบประมาณจะอำนวยให้สำหรับหนังสือพิมพ์ในประเทศนั้นเป็นหน้าที่ของโครงการช่วยเหลือห้องสมุดภายในท้องถิ่น จัดหาโดยการตรวจจากรายชื่อในบรรณานุกรมแห่งชาติ บรรณกรรมสมัยเก่าและหนังสือต่างประเทศส่วนใหญ่จะอยู่ตามห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ ฉะนั้นการจะใช้ประโยชน์จากหนังสือเหล่านี้ได้ก็ต้องมีความร่วมมือหรือมีการจัดตั้งระบบศูนย์กลางในการยืมเพื่อให้เข้าถึงหนังสือเหล่านี้ ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1973 จึงได้มีการจัดตั้งแผนกบริการยืมให้ห้องสมุดทั่วราชอาณาจักร (British Lending Library Division) ขึ้น ซึ่งเป็นการรวมงานของห้องสมุดเพื่อบริการยืมแห่งชาติ (National Lending Library) และหอสมุดแห่งชาติ (National Central Library) เข้าด้วยกัน ทำหน้าที่ให้บริการยืมและจัดหาหนังสือ

ที่ห้องสมุดอื่นไม่สามารถจะหาได้ โดยใช้พระราชบัญญัติการพิมพ์บังคับด้วย ฉะนั้นนโยบายการจัดหารวมกันในระดับภูมิภาคจึงสิ้นสุดลงหลัง ค.ศ. 1973 เป็นต้นมา¹

ความร่วมมือในการจัดหารวมกันนี้ได้ขยายไปสู่ประเทศในยุโรปอื่น ๆ โดยเริ่มครั้งแรกที่สวีเดน และขยายต่อไปสู่ประเทศในแถบสแกนดิเนเวียทั้งหมด เลิกถือนโยบายพึ่งตนเองในปี ค.ศ. 1955 ห้องสมุดใหญ่สี่แห่งในสวีเดน คือ หอสมุดหลวง (Royal Library) แห่งสต็อกโฮล์ม (Stockholm) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอัปโซลา (Uppsala University Library) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยลันด์ (Lund University Library) และห้องสมุดของมหาวิทยาลัยกูเทนเบิร์ก (Guthenburg University Library) ก็ตกลงแบ่งหน้าที่กันในการจัดหาสิ่งพิมพ์ต่างประเทศตามสาขาวิชาและในปีเดียวกันนี้ก็ให้มีโครงการสแกนเดี (Scandia Plan) ขยายไปทั่วคาบสมุทรสแกนดิเนเวียจนถึงปัจจุบัน โดยห้องสมุดที่ร่วมในโครงการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดหาตามสภาพของท้องถิ่นหรือตามสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ สาขาวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี เกษตรศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์ วนศาสตร์ พาณิชยกรรมและบริหารธุรกิจ สถิติศาสตร์ ส่วนสาขาธรรมชาติวิทยา แพทยศาสตร์ ศิลปและดนตรี เป็นหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ²

ความร่วมมือในการเก็บรักษาสังพิมพ์และวัสดุห้องสมุดที่มีผู้ใช้บ่อย

ความร่วมมือด้านการจัดหารวมกันอีกวิธีหนึ่งก็คือ การจัดตั้งศูนย์กลางจัดหาหนังสือที่มีราคาแพงและมีผู้ใช้บ่อยเพื่อไว้ให้บริการแก่ห้องสมุดสมาชิก ในสหรัฐอเมริกามีศูนย์กลางห้องสมุดเพื่อการวิจัยแห่งเมืองชิคาโก (Center for Research Libraries in Chicago) ได้รวบรวมวิทยานิพนธ์ต่างประเทศ สิ่งพิมพ์รัฐบาล หลักสูตรของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ

¹Ibid., pp. 36-37.

²Kent, Resource Sharing in Libraries..., p. 103.

เอกสารของรัฐ วารสารทางด้านวิทยาศาสตร์และวัสดุเพื่อการศึกษาอื่น ๆ ที่มีผู้ต้องการใช้เป็นครั้งคราว¹

การก่อตั้งศูนย์กลางการจัดเก็บหนังสือและวัสดุที่มีผู้ใช้น้อย นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลเพราะเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายแก่ทุกสถาบันที่รวมในโครงการและยังช่วยกระตุ้นพัฒนาการของโครงการสำคัญอื่น ๆ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอีกด้วย ตัวอย่างของห้องสมุดประเภทนี้อีกแห่งหนึ่งก็คือ ห้องสมุดเก็บหนังสือแห่งนิวอิงแลนด์(New England Depository Library) ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1937 และเริ่มดำเนินการเมื่อ ค.ศ.1942 มีสมาชิกที่เข้าร่วมในโครงการ 12 แห่ง เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด(Harvard University Library) ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งมิชิแกน (Michigan Institute of Technology Library) ห้องสมุดประชาชนแห่งเมืองบอสตัน (Boston Public Library) ห้องสมุดประวัติศาสตร์แมสซาชูเซตต์ (Massachusetts Historical Library) เป็นต้น ห้องสมุดเก็บหนังสือแห่งนิวอิงแลนด์นี้สามารถเก็บหนังสือได้ถึงหนึ่งล้านห้าแสนเล่ม ช่วยห้องสมุดสมาชิกในการจำหน่ายหนังสือที่ไม่ต้องการออกจากห้องสมุด ลดจำนวนการสั่งซื้อหนังสือ การบอกรับหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศและวารสารทางสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ วิทยานิพนธ์ แคตตาล็อกของมหาวิทยาลัย สิ่งพิมพ์รัฐบาล ให้แก่ห้องสมุดสมาชิก และยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนวัสดุสิ่งพิมพ์อีกด้วย²

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการยืมแห่งชาติ (National Lending Service) ในด้านวารสารและสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง สำหรับห้องสมุดวิทยาศาสตร์ในสหราชอาณาจักร (British National Lending Library of Science) ซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระของห้องสมุดทางการวิจัยได้มากที่ทำให้ไม่จำเป็นต้องซื้อสิ่งพิมพ์ราคาแพงไว้ทุกห้องสมุด ความร่วมมือในด้านการจัดหาทรัพยากรร่วมกันนี้ได้จัดทำทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค รัฐ และระดับ

¹Stephen Ford, The Acquisition of Library Materials (Chicago: American Library Association, 1974), pp. 88-90.

²Kent, ed., Resource Sharing in Libraries..., pp.88-90.

ชาติ

สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้มีความร่วมมือในค่านีที่รัฐแคลิฟอร์เนียเป็นแห่งแรก โดยมหาวิทยาลัยเอกชนแปดแห่งและของรัฐสิบหกแห่งได้ตกลงกันจัดซื้อสิ่งพิมพ์เฉพาะสาขาวิชาของตนไว้ใช้ร่วมกัน โดยวิธีการนี้จะได้สิ่งพิมพ์ไว้บริการผู้ใช้ครบถ้วนโดยไม่ต้องซื้อซ้ำซ้อนกัน และใช้ทรัพยากรให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดทั้งยี่สิบห้าแห่งนี้โดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายร่วมกัน¹

ในสหราชอาณาจักรอังกฤษก็มีความร่วมมือในการจัดเก็บสิ่งพิมพ์ที่มีผู้ใช้น้อยเช่นกัน โครงการนี้เริ่มเมื่อ ค.ศ. 1946 เป็นโครงการหนึ่งของโครงการนครหลวง (Metropolitan Scheme) เป็นการร่วมมือในการเก็บหนังสือประเภทนวนิยาย มีชื่อว่า โครงการจัดเก็บหนังสือนวนิยายแห่งมหานคร (Metropolitan Joint Fiction Reserve) ห้องสมุดที่อยู่ในโครงการแบ่งความรับผิดชอบในการเก็บหนังสือนวนิยายตามอักษรชื่อผู้แต่ง และห้องสมุดที่อยู่ในโครงการนี้จะทำบัตรรายการหนังสือที่ตนมีอยู่ไปให้ห้องสมุดสมาชิก เพื่อให้บริการยืมระหว่างห้องสมุด ซึ่งรวมหนังสือสำหรับเด็กและงานของนักเขียนต่างประเทศที่แปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย

ต่อมาห้องสมุดทางภาคเหนือ (Northern Region) ได้จัดทำโครงการเช่นเดียวกันนี้ขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1951 แต่เก็บนวนิยายที่พิมพ์ระหว่าง ค.ศ. 1870 - 1930 สำหรับงานเขียนที่พิมพ์ก่อนปี 1870 ให้อยู่ในความรับผิดชอบของห้องสมุดมหาวิทยาลัยเคอร์แธม (Durham University Library)

โครงการจัดเก็บหนังสือนวนิยายนี้ ได้ขยายกว้างขวางออกไปจนกลายเป็นโครงการระดับชาติมีชื่อว่าโครงการจัดเก็บหนังสือนวนิยายแห่งชาติ (National Joint Fiction Reserve) ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ 1 มกราคม 1962 สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเป็นห้องสมุดในส่วนภูมิภาค ไม่นับรวมห้องสมุดในมหานครลอนดอนและห้องสมุดทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ ห้องสมุดสมาชิกจะจัดเก็บงานเขียนนวนิยายทั้งของเด็ก ผู้ใหญ่ และงานแปลจาก

¹Ibid., pp. 99-108.

ภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาอังกฤษ จัดทำบัตรรายการหนังสือที่ตนมีส่งให้ห้องสมุดสมาชิก
ในโครงการเพื่อสะดวกในการยืมระหว่างห้องสมุด ซึ่งจะสามารถยืมจากกันได้โดยตรงไม่
ต้องผ่านหอสมุดแห่งชาติ¹

นอกจากโครงการจัดเก็บหนังสือนวนิยายแล้ว ยังมีโครงการจัดเก็บหนังสือเก่าที่
พิมพ์ในสหราชอาณาจักร ระหว่าง ค.ศ. 1500-1800 ซึ่งเป็นความร่วมมือของห้องสมุดมหา-
วิทยาลัย ห้องสมุดวิทยาลัย และห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ โครงการนี้มีชื่อว่า โครงการ
หนังสือเก่าแห่งนครหลวง (Old Metropolitan Scheme) ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1969

โครงการจัดเก็บหนังสือทางด้านวิชาการนั้นเป็นความร่วมมือของห้องสมุดมหาวิทยาลัย
ห้องสมุดเฉพาะ และห้องสมุดประชาชน เช่น โครงการจัดเก็บเอกสารทางด้านกฎหมาย เริ่ม
ขึ้นเมื่อสถาบันการศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยกรุงลอนดอน (Institute of Advanced
Legal Studies of The University of London) ได้เสนอโครงการนี้แก่ห้องสมุดมหา-
วิทยาลัยหลายแห่ง ในที่สุดก็ได้ตกลงแบ่งสรรกันในการจัดเก็บสิ่งพิมพ์ทางกฎหมายได้เป็นผล
สำเร็จ โดยห้องสมุดมหาวิทยาลัย (University College Library) จะรวบรวม
กฎหมายโรมันทั้งหมด สถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ (Institute of Historical
Research) จะรวบรวมเก็บกฎหมายเก่าของอังกฤษทั้งหมด ห้องสมุดรัฐศาสตร์และเศรษฐ-
ศาสตร์ (The British Library of Political and Economic Science) จะเก็บ
กฎหมายและพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนเยอรมันและกฎหมายของประเทศยุโรปตะวัน-
ออกทั้งหมด ส่วนสถาบันการศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยกรุงลอนดอนจะจัดเก็บรวบรวมกฎ
หมายโรมัน-คัทซ เอกสารกฎหมายระหว่างศตวรรษที่ 16-18 กฎหมายของประเทศทาง
ภาคพื้นยุโรปตะวันตกและกฎหมายของประเทศในเครือจักรภพ²

ห้องสมุดแพทย์ในลอนดอนก็ได้ร่วมมือกันในการจัดหา และจัดเก็บสิ่งพิมพ์เฉพาะด้าน

¹Ibid., p.38.

²Kent, "Co-operation : British Libraries," p.662.

เพื่อหลีกเลี่ยงการซื้อซ้ำซ้อนและเพื่อประหยัดงบประมาณโดยเริ่มโครงการตั้งแต่ปี ค.ศ. 1939 และอีก 10 ปีต่อมา สมาคมเภสัชกรรม (The Pharmaceutical Society) และห้องสมุดสัตวแพทย์ (Royal College of Veterinary Surgeons) ก็ได้เข้าร่วมโครงการด้วยและร่วมกันจัดทำสหราชอาณาจักรวารสาร ต่อมาสถาบันการศึกษาทั่วประเทศก็ได้ร่วมมือกันทำสหพันธ์รวมไว้ที่สถาบันเบอร์มิงแฮม (Birmingham Institute) และรวบรวมรายชื่อวารสารของห้องสมุดทางการศึกษาเพื่อไว้ใช้เป็นคู่มือในการยืมซึ่งกันและกัน โครงการร่วมมือในด้านการจัดหาและจัดเก็บวัสดุที่มีผู้ใช้ประโยชน์จึงครอบคลุมไปทั่วประเทศอังกฤษ¹

ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนและการขอบริจาคเอกสารสิ่งพิมพ์

การแลกเปลี่ยนและการบริจาคเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นวิธีการจัดหาที่ประหยัดที่สุด เพราะเป้าหมายสำคัญของความร่วมมือระหว่างห้องสมุดนั้นก็คือ การเพิ่มพูนและขยายจำนวนของทรัพยากรทุกชนิดที่จะพึงหามาได้ด้วยการใช้เงินน้อยที่สุด หลักการสำคัญของการจัดหาและจัดเก็บหนังสือโดยวิธีการร่วมมือดังกล่าวนี้ก็ได้แก่การแลกเปลี่ยน การขอ และการบริจาคหนังสือระหว่างกัน

วิธีการแลกเปลี่ยน และการบริจาคเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อให้ห้องสมุดได้มีทรัพยากรเพิ่มขึ้นนั้นมี 2 วิธีการคือ

1. โดยการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์กับหน่วยงานที่อยู่ในวงการเดียวกันเพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเงินซื้อ และบางครั้งก็จะได้หนังสือที่ไม่มีวางขายหรือหาซื้อยาก วิธีนี้ใช้ได้ประโยชน์มากกับงานที่เป็นสาขาวิชาเฉพาะหรือที่เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ต่างประเทศ
2. โดยวิธีขอหรือบริจาค เพราะหนังสือประเภทเกาล่าสมัย หรือหนังสือที่ไม่เป็นที่ต้องการแล้วจากห้องสมุดหนึ่ง อาจมีคุณค่าอย่างยิ่งกับอีกห้องสมุดหนึ่งก็ได้ วิธีนี้เป็นวิธีแก้ปัญหาการขจัดหนังสือที่ไม่ต้องการออกจากห้องสมุด ซึ่งเป็นการประหยัดทั้งเนื้อที่และค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา งานนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ความรับผิดชอบและขอบข่ายงานบรรณารักษ์

¹ Ibid.

ที่ขยายวงกว้างออกไปเกี่ยวข้องกับห้องสมุดอื่นด้วย¹

สหรัฐอเมริกาเริ่มโครงการจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดด้วยวิธีนี้ โดยการจัดตั้ง "องค์การแลกเปลี่ยนหนังสือในสหรัฐ" (United States Books Exchange -USBE) ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1948 ได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ โดยถือเป็นบริษัทอิสระแต่ไม่หวังผลกำไร มีสมาชิกที่เข้าร่วมในโครงการประกอบด้วยผู้แทนจากห้องสมุดต่างๆ สภาห้องสมุด ห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันและสถาบันสมิธโซเนียน สถานที่ดำเนินการมีลักษณะเป็นโกดังใหญ่สองหลัง มีเนื้อที่ 35,000 ตารางฟุต มีชั้นยาว 12 ไมล์ รับโอนหนังสือจากศูนย์หนังสือสหรัฐอเมริกา (American Book Center) มาเก็บไว้เพื่อให้บริการแก่ห้องสมุดสมาชิกที่ต้องการ และในขณะเดียวกัน ห้องสมุดสมาชิกก็ส่งหนังสือที่ตนไม่ใช้แล้วมารวมเก็บไว้²

องค์การนี้เก็บหนังสือวารสารรวมไว้เพื่อการแลกเปลี่ยนเป็นจำนวน 41,500,000 เล่ม แต่มีข้อจำกัดว่า หนังสือและเอกสารที่ห้องสมุดสมาชิกจะเสนอมารวมแลกเปลี่ยนนั้น ถ้าเป็นเอกสารสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้ว จะต้องไม่ล่าหลังเกิน 10 ปี ถ้าเป็นสาขามนุษยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือวรรณกรรมคลาสสิก ให้อย่างหลังได้ 15 ปี ส่วนวารสารนั้นไม่จำกัดอายุ เพราะวารสารยิ่งเก่ายิ่งมีค่าและหาได้ยาก หนังสือและวารสารส่วนใหญ่เป็นเอกสารเพื่อการวิจัย ซึ่งมีทุกสาขา และ สามสิบห้าเปอร์เซ็นต์ของหนังสือเหล่านี้ส่งมาจากประเทศสมาชิกอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สหรัฐอเมริกา

องค์การแลกเปลี่ยนหนังสือในสหรัฐ (USBE) จะส่งรายชื่อหนังสือและวารสารที่มีอยู่เวียนไปตามประเทศที่เป็นสมาชิกและส่งแบบฟอร์มให้กรอกรายการที่ต้องการจะขอหรือแลกเปลี่ยนให้ด้วย แต่จะคิดค่าบริการในการดำเนินงานเล่มละ 10 เซนต์ แบบรายการขอจะส่งกลับไปให้องค์การ ห้องสมุด ผู้รับหนังสือจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าขนส่งและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เอง ด้วยวิธีการนี้จึงทำให้องค์การฯ สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้และพยายามส่งเสริมให้ห้องสมุด

¹Jefferson, Library Co-operation, pp.56-57.

²Ibid., p.59.

ต่างประเทศเข้ามาร่วมโครงการด้วยโดยเสนอให้หนังสือสองเล่มแก่ห้องสมุดสมาชิกต่อหนังสือที่คนได้รับหนึ่งเล่ม สำหรับห้องสมุดที่ไม่มีเอกสารส่งมาแลกเปลี่ยนก็สามารถขอหนังสือจากองค์กรฯ นี้ได้ และจากการสำรวจในปี ค.ศ. 1964 ปรากฏว่า องค์กรฯ มีสมาชิกทั้งหมดหนึ่งพันหกร้อยห้องสมุด และในจำนวนนี้ เป็นห้องสมุดจากต่างประเทศสองร้อยห้องสมุด¹

การแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์เฉพาะสาขาวิชาที่สมควรกล่าวถึงอีกโครงการหนึ่งก็คือโครงการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ทางด้านการแพทย์ ซึ่งสมาคมห้องสมุดแพทย์แห่งอเมริกา (American Medical Library Association) เป็นผู้ดำเนินงาน ห้องสมุดที่ต้องการใช้บริการจากโครงการนี้จะต้องสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมห้องสมุดแพทย์แห่งอเมริกา โดยเสียค่าสมาชิกปีละ หนึ่งร้อยเหรียญสหรัฐ สิทธิที่สมาชิกจะได้รับข้อหนึ่งก็คือ สมาคมฯ จะส่งรายชื่อหนังสือและวารสารที่ห้องสมุดสมาชิกอื่น ๆ บริจาคพร้อมด้วยค่าบิลที่อยู่เพื่อให้ติดต่อขอสิ่งพิมพ์นั้นได้โดยตรงไม่ต้องผ่านสมาคมฯ ห้องสมุดที่ต้องการสิ่งพิมพ์นั้นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดต่อและการส่งเอกสารเองโดยใช้วงตราไปรษณียานานาชาติ (International Stamp Coupon) ส่งไปให้ตามราคาวงตราไปรษณีย์ฯ ที่ห่อสิ่งพิมพ์นั้นมา วิธีการนี้มีประโยชน์มาก เพราะสามารถรวบรวมวารสารที่ขาดหายไปเข้ารวมเล่มได้

ประเทศอังกฤษ ได้มีโครงการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์มาเป็นเวลานานตั้งแต่ ค.ศ. 1880 แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระหว่างประเทศ โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งสหราชอาณาจักร (British Museum) เป็นผู้ดำเนินการ ประเทศแคนาดาเป็นประเทศแรกเข้าร่วมในโครงการนี้ และต่อนั้นก็ได้มีความร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ จนกระทั่งรายงานของการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ระหว่างประเทศนี้ได้ขยายวงกว้างออกไปทุกที่จนมีครอบคลุมไปทั่วโลก สิ่งพิมพ์ที่แลกเปลี่ยนกันนั้นเป็นสิ่งพิมพ์ที่ห้องสมุดสมาชิกต้องการทั้งเก่าและใหม่ โดยไม่คำนึงถึงความได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกันตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งสหราชอาณาจักรจะซื้อหนังสือที่พิมพ์ในประเทศอังกฤษส่งไปให้ประเทศทางภาคพื้นยุโรปตะวันออก และยอมรับหนังสือที่ห้องสมุดเหล่านั้นมีมาแทน²

¹ Ibid., p. 61.

² Ibid., p. 57.

สำหรับการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ภายในประเทศนั้น เริ่มเมื่อ ค.ศ. 1936 โดยแผนก หอสมุดและการวิจัย (Library and Research Section) ของสมาคมห้องสมุดได้จัด ประชุมสุดยอดที่ขึ้นเมื่อเดือนกันยายน หัวข้อประชุมคือ "ความร่วมมือในการจัดสิ่งพิมพ์" ที่ประชุมตกลงให้หอสมุดแห่งชาติ (National Central Library) เป็นแหล่งเก็บสิ่งพิมพ์ ข้างตามโครงการนี้ และหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หอสมุดแห่งชาติก็ได้จัดตั้งศูนย์เก็บเอกสาร ขึ้นเมื่อเดือน ธันวาคม ค.ศ. 1946 เพื่อเก็บรวบรวมและบริจาเคเอกสาร ข้าง รวมทั้งหนังสือที่ เก็บรวบรวมไว้ให้กับหอสมุดที่ขอมมา

ต่อมา องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้แนะนำบรรดาประเทศในเครือสมาชิกว่าควรจัดตั้งศูนย์หนังสือแห่งชาติขึ้น เพื่อให้ความร่วมมือ ในการแลกเปลี่ยนเอกสารสิ่งพิมพ์ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ หอสมุดแห่งชาติอังกฤษ จึงได้จัดตั้งศูนย์หนังสือสหราชอาณาจักร (British National Book Center) ขึ้นในปี ค.ศ. 1948 ศูนย์นี้จะทำหน้าที่เป็นศูนย์ประชาสัมพันธ์จัดส่งรายชื่อห้องสมุดสมาชิก พร้อมทั้ง รายการหนังสือและวารสารที่มีผู้เสนอให้กับรายการที่มีหอสมุดสมาชิกขอมมา เพื่อให้หอสมุด ต่าง ๆ สามารถติดต่อกันเองได้โดยตรง ต่อมาในปี ค.ศ. 1960 ศูนย์หนังสือแห่งชาติของ อังกฤษได้รับงบประมาณให้ขยายบริการออกไปยังต่างประเทศอีกด้วย ศูนย์ฯ จะส่งรายชื่อ หนังสือที่หอสมุดในประเทศไม่ต้องการแล้วไปยังศูนย์แลกเปลี่ยนหนังสือของประเทศต่าง ๆ ประมาณ 150 ศูนย์เป็นประจำทุกเดือน โครงการนี้ทำให้หอสมุดในอังกฤษได้รับหนังสือเพิ่ม ขึ้นถึง 6,000 เล่ม¹

นโยบายการจัดหาร่วมกันด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้น เป็นนโยบายที่มีคุณค่า ทำให้ห้อง สมุดแต่ละแห่งสามารถประหยัดเงิน ประหยัดเวลาและหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน เพราะหอสมุดแต่ละแห่งไม่ต้องซื้อหนังสือและวัสดุทางการศึกษาในสาขาของคนที่ทั้งหมด ไม่ต้อง ซื้อสิ่งพิมพ์ที่มีผู้ใช้น้อยและไม่จำเป็นเข้าหอสมุด แต่สามารถจัดหาวัสดุทางการศึกษาในสาขา วิชาที่ตนรับผิดชอบมาให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังสามารถจัดหาสิ่งพิมพ์

¹Ibid., p. 58.

ในสาขาวิชาอื่น ๆ จากห้องสมุดในกลุ่มของตนได้โดยง่ายและสะดวกรวดเร็วอีกด้วย¹

2. ความร่วมมือในกาทำบัตรรายการ

เป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้วว่า การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการเป็นงานสำคัญของห้องสมุด แม้ว่าห้องสมุดจะมีหนังสือดี ๆ เป็นจำนวนมากเพียงไรก็ตาม ถ้าปราศจากการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการที่ถูกระบบแล้ว ผู้ใช้ห้องสมุดจะไม่สามารถค้นหาหนังสือที่ตนต้องการได้ รวมทั้งตัวบรรณารักษ์เองก็ไม่สามารถหาหนังสือได้ด้วย

ปัญหาของห้องสมุดเกือบทุกแห่ง คือ ไม่สามารถจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการได้ทันเวลาที่ ทำให้มีหนังสือค้างค้ำไม่สามารถนำออกให้บริการได้ ในห้องสมุดต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ก็ประสบปัญหานี้ แม้ห้องสมุดจะมีผู้เชี่ยวชาญทางสาขาวิชาและภาษาต่าง ๆ ก็ตาม² ดังนั้นจึงได้มีผู้ริเริ่มในเรื่องความร่วมมือในการทำบัตรรายการขึ้นเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว

ได้มีผู้เชี่ยวชาญทางคานงานห้องสมุดให้คำจำกัดความและความหมายของความร่วมมือในการทำบัตรรายการไว้หลายท่าน เช่น เลียวนาร์ต ฮาร์รอด (Leonard Montegue Harrod) กล่าวไว้ในหนังสือศัพท์บัญญัติของบรรณารักษ์ (The Librarians' Glossary) ว่า เป็นการแบ่งงานกันทำระหว่างห้องสมุด เพื่อแบ่งเบาภาระในการเสียค่าใช้จ่ายและแรงงานในการทำบัตรรายการและเป็นการหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อน³ ส่วนโธมัส แลนด์ (Thomas Landau) มีความเห็นว่า ความร่วมมือในการทำบัตรรายการหมายถึง ห้องสมุดหลาย ๆ แห่ง ร่วมมือกันทำบัตรรายการแล้วพิมพ์เป็นเล่ม เพื่อห้องสมุดต่าง ๆ จะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการทำบัตรรายการ

¹Wulferkaetter, Acquisition Work, Process Involved in Building Library Collections, p.3.

²อรจิต สุวรรณโพธิศรี, "ความร่วมมือในการจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ," วารสารห้องสมุด 19 (มีนาคม-เมษายน 2518) : 147.

³Leonard Montegue Harrod, The Librarians' Glossary (London : Andre Deutsch, 1971), p.77.

ของตน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อนของห้องสมุดที่รวมในโครงการ โดยแบ่งงานกันทำ และการร่วมมือแบบนี้จะทำให้สามารถทำบัตรรายการครอบคลุมสิ่งพิมพ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง¹

วิวัฒนาการของความร่วมมือในการทำบัตรรายการ

ความร่วมมือในการทำบัตรรายการได้เริ่มแพร่หลายเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1901 เมื่อหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress) จัดพิมพ์บัตรรายการสำเร็จรูปขึ้นจำหน่ายแก่ห้องสมุดต่าง ๆ พร้อมกันนี้ได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการทำบัตรรายการของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) โดยยึดเอาหลักเกณฑ์ของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันเป็นมาตรฐาน การแก้ไขหลักเกณฑ์ดังกล่าว มีผลต่อการแก้ไขหลักเกณฑ์ในการทำบัตรรายการ คือ หลักเกณฑ์การลงรายการผู้แต่งและชื่อเรื่องของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน² บัตรรายการสำเร็จรูปที่ผลิตขึ้นได้รับความนิยมจากห้องสมุดประเภทต่างๆ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีขอบเขตสิ่งพิมพ์ที่ทำบัตรรายการกว้างขวางไม่ได้มีเฉพาะสิ่งพิมพ์ของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันเท่านั้น แต่ได้รวมสิ่งพิมพ์ของห้องสมุดอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโครงการนี้ โดยห้องสมุดต่าง ๆ จัดส่งต้นฉบับบัตรรายการไปให้หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน³

โครงการร่วมมือทำบัตรรายการระดับชาติของสหรัฐอเมริกา เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1962 โดยคณะกรรมการร่วมมือจัดทำบัตรรายการของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA Co-operative Cataloging Committee) และต่อมาในปี 1940 หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้รับช่วงดำเนินการต่อ โดยรับเป็นศูนย์กลางทำบัตรรายการ (Centralized Catalog) ทำร่วมกับห้องสมุดอื่น ๆ อีก 9 แห่ง ซึ่งนอกจากจะแจกจ่ายให้แก่ห้องสมุดที่

¹ Thomas Landau, ed., Encyclopedia of Librarianship, 2d rev. ed. (New York : Hafner, 1961), p.377-378.

² Maurice F. Tauber et al., Technical Services in Libraries (New York: Columbia University Press, 1955), pp.134-135.

³ Gordon Randall, "Innovations in Cataloging," Sci-Tech News 28 (October 1974) : 18.

รวมโครงการแล้ว ยังจำหน่ายให้แก่ห้องสมุดทั่ว ๆ ไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ บัตรรายการได้จัดพิมพ์เป็นภาษาจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี แต่ในขั้นต้นไม่ได้ผลิตนัก บัตรรายการที่จัดทำไม่มีใครมีผู้ซื้อ เนื่องจากห้องสมุดที่รวมโครงการยังไม่มีมาตรฐานในการทำบัตรรายการ การให้เลขหมู่ตลอดจนแบบฟอร์มซึ่งเป็นหัวใจในการร่วมงานก็ไม่เหมือนกัน สมาคมห้องสมุดอเมริกันและสมาคมห้องสมุดตะวันออกไกลจึงร่วมมือกันแก้ไขเพื่อให้ดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปี ค.ศ. 1944 หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ก็ได้จัดพิมพ์คู่มือสำหรับความร่วมมือในการทำบัตรรายการ (Co-operative Cataloging Manual) ออกเผยแพร่ คู่มือนี้ให้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ เช่น ความเป็นมาของโครงการ ระเบียบการที่วางไว้สำหรับห้องสมุดที่จะซื้อบัตรรายการที่ผลิตขึ้นจากความร่วมมือ¹

จากโครงการศูนย์กลางทำบัตรรายการดังกล่าว เป็นผลให้เกิดการจัดพิมพ์สหบัตรที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา คือ สหบัตรแห่งชาติ (National Union Catalog) ซึ่งได้จัดพิมพ์เป็นเล่มจำหน่ายแก่ห้องสมุดทั่วไป นับว่าเป็นประโยชน์มากเพราะช่วยให้นักวิชาการทราบว่า ห้องสมุดแห่งใดมีหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ที่ตนต้องการ ซึ่งอาจจะขอให้ห้องสมุดแห่งนั้นถ่ายสำเนาเอกสารหรือทำเอกสารยอส่วนส่งไปให้ หรืออาศัยโครงการร่วมมือระหว่างห้องสมุด ในการสื่อสารส่งข้อความจากหน้าหนังสือหรือภาพมายังห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น โทรภาพ วิทยุ ฯลฯ โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังห้องสมุดแห่งนั้นด้วยตนเอง²

ตัวอย่างโครงการความร่วมมือในการทำบัตรรายการระดับชาติของสหรัฐอเมริกา อีกโครงการหนึ่ง คือ เมื่อปี ค.ศ. 1950 ห้องสมุดแพทยทหารได้เสนอที่จะรับจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือทางการแพทย์ที่จัดทำโดยหอสมุดรัฐสภาอเมริกันและห้องสมุดของทหาร บัตรรายการที่สร้างขึ้นจะตีพิมพ์ลงในบัตรรายการผู้แต่งทางการแพทย์ทหาร (The Armed Forces

¹ ชูติมา สัจจามันท์, "ศูนย์กลางการทำบัตรรายการและความร่วมมือในการทำบัตรรายการ," วารสารห้องสมุด 22 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2521) : 59.

² วนิกา สุรวดี, "ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด," หน้า 404-406.

Medical Author Catalog) เป็นฉบับพิเศษประกอบบัตรรายการผู้แต่ง (Author Catalog) ที่หอสมุดรัฐสภาจัดทำอยู่ หอสมุดแพทย์แห่งอื่น ๆ ก็ได้ดำเนินงานตามโครงการนี้ เช่น หอสมุดแพทย์ที่มหาวิทยาลัยเบล และโคลัมเบีย ต่อมาหอสมุดแพทย์มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียก็เข้าร่วมโครงการด้วยโดยการแลกเปลี่ยนบัตรรายการที่หอสมุดแต่ละแห่งแบ่งกันทำ

ความก้าวหน้าอีกขั้นหนึ่งของความร่วมมือในการทำบัตรรายการคือการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการจัดหมู่และทำบัตรรายการ ในปี ค.ศ. 1966 สภาทรัพยากรหอสมุด (Council on Library Resources) ได้ให้เงินอุดหนุนแก่อหุ่สมุดรัฐสภาอเมริกันจัดทำโครงการทดลองใช้เครื่องคอมพิวเตอร์บันทึกรายละเอียดของบัตรรายการลงในเทปแม่เหล็ก (Magnetic tape) โครงการนี้มีชื่อว่า โครงการทำบัตรรายการด้วยเครื่องจักรกล (Machine Readable Cataloging Project) เรียกย่อ ๆ ว่าโครงการ MARC โครงการนี้ได้ผลิตเทปแม่เหล็กซึ่งมีรายละเอียดของบัตรรายการแจกจ่ายไปยังหอสมุดที่ได้รับเลือกเข้าร่วมโครงการ 16 แห่ง โครงการทดลองได้สิ้นสุดเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1967 ประสพผลเป็นที่น่าพอใจ ในปีต่อมาจึงได้เริ่มโครงการ MARC II โดยได้แก้ไขข้อบกพร่องในด้านแบบฟอร์มการลงรายการ พร้อมทั้งขยายสมาชิกบอกรับประจำกว่า 50 แห่ง¹ ได้จัดส่งเทปแม่เหล็กซึ่งบันทึกรายละเอียดของบัตรรายการหนังสือ วารสาร รายงาน ฯลฯ ไปให้ทุกสัปดาห์ โครงการนี้ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากได้ขยายขอบเขตของข้อมูลเพิ่มขึ้น คือให้รายละเอียดบัตรรายการ फिल्म แผนที่ สิ่งพิมพ์เข้าสู่คและข้อมูลของหนังสือใหม่ที่พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษและหนังสือภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส เยอรมัน อิตาลี เยอรมัน อิตาลี โรมานีเยน เคนมาร์ค อัฟริกัน เป็นต้น² โครงการ MARC นี้ไม่ได้แพร่หลายเฉพาะในสหรัฐ

¹ John Horner, Cataloguing (London : Association of Assistant Librarians, 1970), pp. 394-396.

² Mary Kay Daniels Ganning, "Library of Congress Cataloging Distribution Services, 1901-1976," Library Resources and Technical Services 21 (Fall 1977) : 324.

อเมริกาเท่านั้น ยังมีประเทศอื่น ๆ ที่รับโครงการนี้ไปจัดทำ เช่น ประเทศอังกฤษ แคนาดา ฯลฯ ในปี ค.ศ. 1975 หอสมุดรัฐสภาอเมริกันได้ขยายโครงการ MARC ให้กว้างขวางขึ้น โดยได้ขยายโครงการเป็นความร่วมมือเรียกว่า โครงการความร่วมมือของ MARC (Cooperative MARC) หรือเรียกย่อว่า COMARC โดยห้องสมุดสมาชิกจะบันทึกข้อมูลบัตรรายการในห้องสมุดของตนส่งไปยังหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ซึ่งจะรับข้อมูลไปตรวจสอบกับข้อมูลที่มีอยู่ และแก้ไขให้ทันสมัยขึ้น เพื่อผลิตข้อมูลส่งให้สมาชิกต่อไป นอกจากนี้โครงการ MARC ยังได้ขยายงานออกไปในระดับนานาชาติ เรียกว่า ข่ายงานมาร์คระหว่างประเทศ (International MARC Network) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งศูนย์กลางแห่งชาติ (National Center) เพื่อทำหน้าที่รวบรวมบรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของประเทศของตน แล้วบันทึกข้อมูลลงเทปแม่เหล็กเพื่อเผยแพร่ให้แก่ประเทศอื่น ๆ ที่ร่วมโครงการ¹

จากความสำเร็จของโครงการ MARC และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงทำให้เกิดข่ายงานห้องสมุดต่าง ๆ ขึ้น ข่ายงานที่สำคัญและมุ่งให้ประโยชน์ในด้านการทำบัตรรายการคือ ศูนย์กลางห้องสมุดวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ (Ohio College Library Center) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า OCLC และโครงการแบลลอตส์ (BALLOTS) ซึ่งย่อมาจาก Bibliographic Automation of Large Library Operations Using a Time-Sharing System

OCLC เป็นข่ายงานแรกที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำบัตรรายการ มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองโคลัมบัส รัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา เฟรเดริก คิลกูร์ (Frederick Kilgour) เป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้เมื่อปี ค.ศ. 1967 โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐโอไฮโอ และจัดตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1972 มีห้องสมุดในรัฐเข้าร่วมโครงการ 49 แห่ง²

¹ Lucia J. Rather and Peter J. de La Garza, "Getting It All Together : International Cataloging Co-operation and Network," Journal of Library Automation 10 (June 1977) : 168.

² Preconference Institute on Library Automation, Las Vegas, 1973, Library Automation (Chicago : American Library Association, 1975), p.61.

รายละเอียดของบัตรรายการหนังสือที่ป้อนเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ได้มาจากแม่เหล็กของโครงการ MARC กับรายการเพิ่มที่ห้องสมุดสมาชิกจัดทำขึ้นเอง OCLC มีหน้าที่ 3 ประการ คือ

1. เป็นศูนย์กลางบัตรของห้องสมุดสมาชิกทำให้ทราบว่าหนังสือเล่มใดมีอยู่ในห้องสมุดใด
2. ผลิตบัตรรายการสำเร็จรูปจำหน่ายในราคาถูกให้แก่ห้องสมุดสมาชิก
3. จัดเตรียมรายละเอียดสำหรับการทำบัตรรายการให้แก่ห้องสมุดสมาชิกเรียกใช้ได้ โดยการติดต่อโดยตรงระหว่างห้องสมุดสมาชิกกับศูนย์กลาง¹

ปัจจุบัน OCLC เป็นหน่วยงานทำบัตรรายการที่มีผู้รู้จักแพร่หลายที่สุด ในปี ค.ศ. 1977 มีสมาชิกในรัฐต่าง ๆ ถึง 44 รัฐ รวม 850 แห่ง และมีสถานีติดต่อโดยตรง (Terminal) 1557 แห่ง ข้อมูลที่บรรจุอยู่ในคอมพิวเตอร์มีมากกว่าสองล้านแปดแสนชื่อเรื่อง² สมาชิกจะต้องเสียค่าบริการให้แก่ OCLC และในปีหนึ่ง ๆ OCLC ได้รับความค่าบริการถึงยี่สิบห้าล้านเหรียญอเมริกัน มีห้องสมุดสมาชิกใช้บริการจากสถานีติดต่อเฉลี่ยวันละ 1,500 แห่ง³

ส่วนโครงการ BALLOTS จัดขึ้นโดยห้องสมุดมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University Libraries) ในปี ค.ศ. 1967 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลืองานเทคนิคของห้องสมุดในอันที่จะลดการทำงานของบุคลากรห้องสมุดโดยใช้คอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ช่วยงาน และมีคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กช่วยจัดระเบียบเวลาการเรียกใช้ของห้องสมุด

¹Eric J. Hunter, Cataloguing : a Guide Book (London : Clive Bingley, 1974), pp. 34-35.

²"OCLC Update : Network Still Growing," American Library 8 (May 1977) : 236.

³Richard De Gennaro, "From Monopoly To Competition : The Changing Library Network Scene," Library Journal 104 (June 1, 1979) : 1215-1216.

สมาชิกแต่ละแห่ง และช่วยลดค่าใช้จ่ายในงานจัดหาหนังสือและทำบัตรรายการ ในด้านการทำบัตรรายการ โครงการนี้ช่วยงานในด้านเตรียมหนังสือขึ้นชั้น จัดทำบัตรรายการให้กับวัสดุต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ หนังสือเข้าชุด¹ และสิ่งพิมพ์ทุกชนิดที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน ยกเว้นต้นฉบับตัวเขียน มีหนังสือภาษาต่าง ๆ เรียงตามลำดับจำนวน ดังนี้ คือ ภาษาอังกฤษ โรมันเยอรมัน สลาฟ และ ภาษาอื่นอีกเล็กน้อย² ข้อมูลทางบรรณานุกรมส่วนใหญ่ของ BALLOTS ได้มาจากแม่เหล็กของโครงการ MARC นอกนั้นเป็นข้อมูลที่สร้างขึ้นเอง ปัจจุบันโครงการนี้เป็นที่ยอมรับจากห้องสมุดสมาชิกว่าเป็นระบบที่ใช้ง่าย ช่วยเพิ่มปริมาณงาน และลดงานที่เจ้าหน้าที่รับผิดชอบลงได้ เช่น งานค้นและตรวจสอบ งานคัดสันหนังสือ และที่สำคัญที่สุด คือ งานทำบัตรรายการ

โครงการทำบัตรรายการอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งช่วยลดงานการจัดหมู่และทำบัตรรายการที่ซ้ำซ้อน คือ โครงการทำบัตรรายการระหว่างจัดพิมพ์หนังสือ (Cataloging in Publication) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า CIP จัดทำโดยห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันในปี ค.ศ. 1971 โครงการ CIP มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมข้อมูลทางบัตรรายการให้แก่สำนักพิมพ์เพื่อให้นำไปพิมพ์ลงที่ด้านหลังของหน้าปกใน ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำบัตรรายการ และช่วยให้หนังสือถึงมือผู้อ่านได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โครงการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันและการเงินแห่งชาติเพื่อสาขามนุษยศาสตร์ (National Endowment for the Humanities) และสภาทรัพยากรห้องสมุด (Council on Library Resources) นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากสำนักพิมพ์จำนวนมาก และเพิ่มขึ้นมากกว่า 200 แห่งในแต่ละปี ปลายปี ค.ศ. 1974 มีสำนักพิมพ์เข้าร่วมในโครงการถึง 748 แห่ง สามารถทำบัตรรายการได้ 38,190 ชื่อเรื่อง³ ผลของโครงการ CIP นี้ได้มีการวิเคราะห์ด้วยการส่งแบบสอบถาม

¹Project BALLOTS and the Stanford University Libraries, "Stanford University's BALLOTS System," Journal of Library Automation 8/1(March 1975) : 32-35.

²Allen B. Veaner, "BALLOTS-the View from Technical Services," Library Resources and Technical Services 21 (Spring 1977) : 128.

³Connie R. Dunnlop, "Cataloging - in - Publication," Library Journal 99 (15 October 1974) : 2573-2574.

ไปยังห้องสมุดจำนวน 305 แห่ง และศูนย์กลางงานเทคนิค 8 แห่ง เพื่อสำรวจถึงประสิทธิภาพ และประโยชน์ที่ได้รับผลการสำรวจปรากฏว่า โครงการนี้มีอิทธิพลที่ดีต่อห้องสมุด และหนังสือ ที่มี CIP จะสามารถทำบัตรรายการได้รวดเร็วกว่าหนังสือที่ไม่มี CIP

สำหรับความร่วมมือในการทำบัตรรายการในประเทศอังกฤษ ก็ได้จัดทำโดยได้รับ อิทธิพลจากประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1950 บรรณานุกรมแห่งชาติอังกฤษ (British National Bibliography) ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของสมาคมห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ แห่งชาติอังกฤษ (British Museum) และสมาคมการพิมพ์ (Publisher's Association) ได้ผลิตบัตรรายการสำเร็จรูปออกจำหน่าย และจัดพิมพ์รายชื่อสิ่งพิมพ์ของประเทศอังกฤษลงในวารสารรายสัปดาห์ชื่อ บรรณานุกรมแห่งชาติอังกฤษ¹

นอกจากนี้ประเทศอังกฤษยังรับเอาโครงการ MARC ของสหรัฐอเมริกา มาจัด ดำเนินงานห้องสมุดของตน โดยเริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1967 โดยสำนักงานข่าวสารทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิค (The Office for Science and Technical Information) ให้เงินทุนแก่ สถาบันบรรณานุกรมแห่งชาติอังกฤษ (Council of British National Bibliography) จัดทำโครงการ MARC แห่งอังกฤษ (British MARC) ขึ้น และผลิตเทปออกจำหน่ายครั้งแรกในเดือนกันยายน ค.ศ. 1968²

กล่าวได้ว่าโครงการร่วมมือในการทำบัตรรายการในต่างประเทศเจริญก้าวหน้า มากและเป็นที่ยอมรับกันทั้งในระดับชาติและนานาชาติ แต่ไม่มีโครงการใดที่มุ่งความร่วมมือกัน เฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัย โครงการต่าง ๆ ดังกล่าวจะประกอบด้วยห้องสมุดสมาชิกทุก ประเภทซึ่งรวมทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยด้วย

¹ Kenneth G. B. Bakewell, A Manual of Cataloging Practice (Oxford : Pergamon Press, c. 1972), p. 188

² Ibid, p. 254.

ความร่วมมือในการจัดทำคู่มือช่วยค้นทรัพยากรห้องสมุด

ดังได้กล่าวแล้วว่า คู่มือช่วยค้นทรัพยากรห้องสมุด ได้แก่ สหบัตร สหรายการวารสาร บรรณานุกรม ครรชนีวารสาร และสาระสังเขป จากการศึกษาครั้งนี้โดยละเอียดได้พบว่า ความร่วมมือของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการจัดทำคู่มือช่วยค้นทรัพยากรห้องสมุดที่แพร่หลาย มีเพียงสองประเภทเท่านั้น คือ ความร่วมมือในการจัดทำสหบัตรและความร่วมมือในการจัดทำสหรายการวารสาร

1. ความร่วมมือในการจัดทำสหบัตร

"สหบัตร" คือ บัตรรายการหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ในห้องสมุดสองแห่งหรือมากกว่านั้นนำมาจัดเรียงไว้ด้วยกันตามลำดับอักษร ในบัตรแต่ละแผ่นจะบอกชื่อห้องสมุดที่เป็นเจ้าของสิ่งพิมพ์นั้น ส่วนมากห้องสมุดใหญ่ หรือ หอสมุดแห่งชาติ จัดทำขึ้นเป็นการควบคุมบรรณานุกรมอย่างหนึ่ง คือ ทราบแหล่งของหนังสือและสิ่งพิมพ์ว่ามีอยู่ ณ ที่ใด เพื่อไปติดตามใช้ได้โดยสะดวก สหบัตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการยืมระหว่างห้องสมุด¹ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกันวิธีหนึ่ง

"สหบัตร" ที่นำมาใช้ในภาษาไทยนั้นเป็นคำที่แปลมาจาก Union Catalog หรือ Repertory Catalog) ซึ่งเดิมคณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิชาบรรณารักษศาสตร์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้บัญญัติว่า "บัตรรายการหนังสือรวมบัตรผู้แต่ง หรือ บัตรเรื่องของหนังสือทั้งหมด หรือ อาศัยความร่วมมือของห้องสมุดกลุ่มหนึ่งร่วมกันทำบัตรทุกแขนงวิชาหรือเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่ง จัดเป็นศูนย์กลางรายการบัตร เช่น รายการบัตรของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันรวมกับรายการบัตรของห้องสมุดอื่น ๆ ในสหรัฐ"² แต่ไม่เป็นที่นิยมกัน วงการห้องสมุด

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง, หน้า 99.

² คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิชาบรรณารักษศาสตร์ กรมสามัญศึกษา ศัพท์บัญญัติวิชาบรรณารักษศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 40, 47.

ประเทศไทยได้ใช้คำว่า "สหบัตร" แทนซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้ใช้คำนี้เมื่อใดและใครเป็นผู้คิด

สหบัตรอาจแบ่งประเภทออกได้ตามสภาพภูมิศาสตร์ของห้องสมุดที่เข้าร่วมในโครงการ เช่น ระดับท้องถิ่น (Local Union Catalog) ระดับชาติ (National Union Catalog) ระดับภูมิภาค (Regional Union Catalog) และระดับระหว่างชาติ (International Union Catalog) /

วิวัฒนาการของความร่วมมือในการจัดทำสหบัตร

สหรัฐอเมริกาได้ริเริ่มจัดทำสหบัตรแห่งชาติขึ้นในปี ค.ศ. 1900 เมื่อเซอร์เบอร์ท พัตนัม (Herbert Putnam) บรรณารักษ์ห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันได้ริเริ่มได้มีการแลกเปลี่ยนบัตรรายการของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันกับห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดมหาวิทยาลัย เช่น ห้องสมุดประชาชนนิวยอร์ก (New York Public Library) ห้องสมุดประชาชนบอสตัน (Boston Public Library) ห้องสมุดวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard College Library) และห้องสมุดจอห์น เครีเยร์ ในชิคาโก (John Crerar Library) ต่อมาได้มีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เข้าร่วมในโครงการเพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ ภายในระยะเวลาสี่สิบห้าปีจำนวนสหบัตรได้เพิ่มขึ้นถึงสองล้านฉบับ แต่ก็ยังไม่พอที่จะให้บริการแก่ห้องสมุดและนักวิชาการอื่น ๆ ในสหรัฐ ฉะนั้น สมาคมห้องสมุดอเมริกันและ นายจอห์น ดี ร็อกกีเฟลเลอร์ จูเนียร์ (Mr. John D. Rockefeller, Jr.) จึงได้ร่วมกันบริจาคเงินจำนวนสองแสนห้าหมื่นเหรียญสหรัฐให้หอสมุดรัฐสภาอเมริกันเพื่อขยายงานค้นสหบัตรให้รวดเร็วที่สุด หอสมุดรัฐสภาอเมริกันได้ใช้เงินจำนวนนี้ระหว่างปี 1927-1932 ในการขยายงานสหบัตรโดยจัดทำสหบัตรของหนังสือเฉพาะ (Special Collection) ที่มีอยู่ในห้องสมุดสหรัฐอเมริกา และแคนาดา ในครั้งนี้สามารถรวบรวมบัตรเพิ่มเติมได้มากกว่า 6,300,000 บัตร จึงได้จัดตั้งแผนกสหบัตร (Union Catalog Division) ขึ้น สหบัตรของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันนี้มีบางส่วนที่หอสมุดรัฐสภาทำขึ้นเองโดยไม่มีตัวเล่มหนังสือ แต่ที่บัตรจะแจ้งให้ทราบว่าหนังสือเล่มนั้น ๆ อยู่ที่ห้องสมุดใด และมีบางส่วนที่ห้องสมุดในโครงการทำบัตรรายการส่งมาให้เพื่อ

นำไปเรียงไว้ในสหบัตร หอสมุดที่รวมในโครงการทำสหบัตรนี้เป็นหอสมุดที่คัดเลือกแล้ว และเป็นหอสมุดที่สำคัญ ๆ เช่น หอสมุดแพทย์แห่งชาติ หอสมุดการเกษตรแห่งชาติ และหอสมุดทางเทคโนโลยี เป็นต้น¹

ค.ศ. 1942 สมาคมหอสมุดเพื่อการวิจัย (Association of Research Libraries) ให้ความอุปถัมภ์ในการจัดพิมพ์รายการเป็นรูปเล่มขึ้น ชื่อว่าบัตรรายการหนังสือ ซึ่งรวบรวมขึ้นจากบัตรรายการของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน (A Catalog of Books Represented by Library of Congress Printed Cards) ชุดแรกมี 167 เล่ม ชุดที่ 2 มี 42 เล่ม ชุดที่ 3 มี 24 เล่ม ครอบคลุมบัตรรายการที่มีอยู่ในหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ตั้งแต่ ค.ศ. 1898-1952 ต่อมาในปี 1956 รายการบัตรนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสหบัตรแห่งชาติ (National Union Catalog)² และพิมพ์ออกมาอีก 5 ชุด ห่างกันชุดละ 5 ปี ครอบคลุมบัตรรายการตั้งแต่ ค.ศ. 1953-1977 ชุดล่าสุดพิมพ์เมื่อปี 1978 มีจำนวน 150 เล่ม โดยแบ่งเป็นบัตรรายการหนังสือจำนวน 135 เล่ม เป็นบัตรรายการทางดนตรี 8 เล่ม และอีก 7 เล่ม เป็นบัตรรายการประเภทไมโครฟอร์ม ชุดนี้ครอบคลุมบัตรรายการหนังสือและวัสดุทางการศึกษาตั้งแต่ ค.ศ. 1973-1977

นอกจากจะมีการจัดทำสหบัตรระดับชาติ ยังมีสหบัตรในระดับรัฐ ระดับท้องถิ่นและระดับเขต อีกมากมายหลายแห่ง ได้แก่ ศูนย์บรรณานุกรมเพื่อการวิจัยในแถบภูเขาร็อกกี้ (Bibliographical Center for Research Rocky Mountain Region) ตั้งขึ้น

¹ นงลักษณ์ ไม่นายกิจ, "ปัญหาการควบคุมและบริการทางบรรณานุกรมในประเทศไทย," หน้า 98.

² U.S. Library of Congress, The National Union Catalog : a Cumulative Author List Representing Library of Congress Printed Cards and Titles Reported by Other American Library, 1953-1957 (Ann Arbor, Mich. : J.W. Edcard, 1955), p.111.

ในปี 1935 ที่เมืองเคเนเวอร์ รัฐโคโลราโด โดยได้รับเงินอุดหนุนจากมูลนิธิคาร์เนกี (Carnegie Corporation) มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นศูนย์บรรณานุกรมในด้านการค้นคว้าวิจัย และสำรวจ จัดทำสหบัตร ให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดสมาชิกในเขตติดต่อประสานงานสหบัตรแห่งชาติกับห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน¹

ในปี ค.ศ. 1936 รัฐฟิลาเดลเฟียได้จัดตั้งสหบัตรของรัฐขึ้น ชื่อว่า สหบัตรแห่งมลรัฐฟิลาเดลเฟีย (The Union Catalog of the Philadelphia Metropolitan Area) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์บรรณานุกรมฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia Bibliographical Center) ศูนย์กลางตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยฟิลาเดลเฟีย (University of Philadelphia) นอกจากนี้ยังมีศูนย์ประจำเขตอื่น ๆ เช่น สหบัตรในเขตคลีฟแลนด์ (Cleveland Regional Union Catalog) ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1936 ที่มหาวิทยาลัยเพื่อการวิจัยแถบตะวันตก (Western Research University) มีห้องสมุดรวมในโครงการ 43 แห่ง และ ศูนย์บรรณานุกรมแปซิฟิกตะวันตกเฉียงเหนือ (Pacific Northwest Bibliographic Center) จัดตั้งที่เมืองซีแอตเทิล (Seattle) ในปี ค.ศ. 1940 โดยได้รับเงินอุดหนุนจากมูลนิธิคาร์เนกี (Carnegie Corporation) มีสหบัตรของหนังสือในห้องสมุดต่าง ๆ ถึง 30 แห่ง ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการยืมระหว่างห้องสมุดมากกว่า 160 แห่ง²

สำหรับประเทศอังกฤษ ก็ปรากฏว่า ได้มีการร่วมมือประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างห้องสมุดต่าง ๆ ตั้งแต่หอสมุดศูนย์กลางแห่งชาติ (National Central Library) ได้จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1916 โดยได้รับความช่วยเหลือจากคณะกรรมการคาร์เนกีแห่งสหราชอาณาจักร (Carnegie United Kingdom Trustees) เพื่อจัดให้เป็นห้องสมุดที่ให้

¹Phoebe F. Hayes, "Bibliographical Center for Research, Rocky Mountain Region, Inc.," Encyclopedia of Library and Information Science II (1969): 391-393.

²Brunnel, L. Union Catalogues: Their Problem and Organization (Paris : Unesco, 1956), pp.24-25.

บริการยืมแก่ห้องสมุดอื่น ๆ ทั่วประเทศ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยก็มีการร่วมมือกันระหว่างปี ค.ศ. 1925-1937 โดยมีห้องสมุดมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม (University of Birmingham) เป็นศูนย์กลาง และได้เข้าร่วมกับหอสมุดศูนย์กลางแห่งชาติในปี ค.ศ. 1931 นอกจากนั้นยังได้มีการร่วมมือกับห้องสมุดเฉพาะเขตของสหราชอาณาจักร ซึ่งแต่ละแห่งต่างก็มีสหบัตรและได้ส่งสำเนาหนึ่งฉบับไปให้หอสมุดศูนย์กลางแห่งชาติด้วย ทำให้มีการทำสหบัตรแห่งชาติได้สำเร็จ ห้องสมุดในลอนดอน 28 แห่ง ได้จัดทำสหบัตรแห่งมหานครลอนดอน (London Union Catalogue) นอกจากนั้นยังได้จัดทำ Outlier Union Catalogue ด้วย สำหรับสกอตแลนด์ก็มีสหบัตรของตนเอง ฉะนั้นเพื่อรวบรวมสหบัตรสามชนิดคือ สหบัตรแห่งชาติ (National Union Catalogue) สหบัตรแห่งมหานครลอนดอน (London Union Catalogue) และ Outlier Union Catalogue เข้าด้วยกันแล้วก็มีจำนวนหนังสือดีล้านชื่อเรื่อง¹

หอสมุดแห่งชาติอังกฤษได้แบ่งงานความร่วมมือระหว่างห้องสมุดออกเป็นสองประเภท คือ ประเภททั่วไป กับ ประเภทวิชาเฉพาะ ประเภททั่วไป ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งสหราชอาณาจักร (British Museum) ของหอสมุดแห่งชาติสกอตแลนด์ (National Library of Scotland) หอสมุดแห่งชาติของรัฐเวลส์ (National Library of Wales) และหอสมุดศูนย์กลางแห่งชาติ (National Central Library) ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อยืมหนังสือทั่วราชอาณาจักรด้วย หอสมุดศูนย์กลางแห่งชาติ จะให้บริการยืมหนังสือแก่ห้องสมุดต่าง ๆ ในลักษณะที่เรียกว่า "ห้องสมุดเพื่อห้องสมุด" แทนที่จะให้บริการกับผู้ใช้ห้องสมุดเป็นรายบุคคลก็ให้บริการกับห้องสมุดที่เป็นสมาชิกแทน²

ประเทศเนเธอร์แลนด์ มีโครงการจัดทำสหบัตรตั้งแต่ปี ค.ศ. 1919 แต่ได้เริ่มจัด

¹ Brunel, Union Catalogues : Their Problem and Organization, p. 16.

² นวตณี สุธรรมวงศ์, "การทำสหบัตรกับประเทศที่กำลังพัฒนา," วารสารห้องสมุด 13 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2512) : 143.

ทำอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1921 ที่ หอสมุดหลวง (Royal Library) เป็นที่รู้จักกัน
 ในนามศูนย์กลางบัตรรายการ (Central Catalogue - C.C.) มีห้องสมุดที่รวมในโครง-
 การถึง 50 แห่ง และ หอสมุดหลวง ยังเป็นศูนย์กลางการให้ยืมสำหรับต่างประเทศ
 ด้วย นอกจากสหบัตรของ หอสมุดหลวง แล้ว ยังมีสหบัตรที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
 เทคโนโลยี (University of Technology Library) แห่งเมืองเดลฟท์ (Delft)
 มีชื่อเฉพาะว่า ศูนย์กลางบัตรรายการทางเทคนิค (Central Technical Catalogue-CTC)
 เริ่มจัดทำในปี ค.ศ. 1920 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมวรรณกรรมทางด้านอุตสาหกรรมที่มี
 อยู่ในห้องสมุดต่าง ๆ และมีห้องสมุดที่รวมในโครงการถึง 65 แห่ง¹

2. ความร่วมมือในการจัดทำสหรายการวารสาร

ความหมายของสหรายการวารสารคือ การนำรายชื่อวารสารของห้อง
 สมุดต่าง ๆ มารวมเข้าด้วยกัน โดยจัดเรียงตามลำดับอักษรตัวแรกของชื่อวารสาร และ
 ฉบับที่ห้องสมุดมีอยู่พร้อมทั้งแจ้งชื่อห้องสมุดที่เป็นเจ้าของวารสารนั้น ๆ ไว้ด้วย²

สหรายการวารสารมีประโยชน์สำหรับนักค้นคว้าวิจัยเพื่อที่จะได้ทราบว่าวารสาร
 ฉบับที่ต้องการมีอยู่ในห้องสมุดใด ผู้ที่ต้องการใช้อาจไปขอยืมหรือขอลายสำเนาได้เป็นการ
 อำนวยความสะดวกในด้านบริการแก่ผู้ใช้และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในค่าน
 การจัดหาทรัพยากรไม่ให้ชื่อวารสารที่ไม่จำเป็นซ้ำซ้อนกัน เพราะสามารถให้บริการยืม
 ระหว่างห้องสมุดได้นับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างหนึ่ง ปัจจุบันได้นำคอมพิวเตอร์เข้า
 มาใช้ในการจัดเก็บและพิมพ์รายชื่อวารสาร ซึ่งมีประโยชน์ในด้านการเรียกใช้อย่างรวดเร็ว

วิวัฒนาการของความร่วมมือในการจัดทำสหรายการวารสาร

สหรัฐอเมริกาได้มีการจัดทำสหรายการวารสารและรวมรายชื่อสิ่งพิมพ์ที่สำคัญ ๆ

¹ Brunnel, Union Catalogues : Their Problem and Organization, pp. 20-21.

² สุตชิตลักษณ์ อัมพันวงศ์, บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง, หน้า 99.

ไว้หลายเล่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลงานที่สำเร็จด้วยความร่วมมือและการสนับสนุนของห้องสมุดมหาวิทยาลัย เช่น American Newspapers, 1821-1936: A Union List of Files Available in The United States and Canada เป็นรายชื่อหนังสือพิมพ์ในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ค.ศ. 1821-1936, Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in The United States and Canada คือ รายการต้นฉบับตัวเขียนสมัยกลางและสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาและวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา International Congress and Conferences, 1840 - 1937 ; เป็นรวมรายงานการประชุมนานาชาติระหว่าง ค.ศ. 1840-1937 List of Serial Publications of Foreign Government 1815-1931¹ สหรายการสิ่งพิมพ์รัฐบาลต่างประเทศระหว่าง ค.ศ. 1815-1931 และ Union List of Serials of The United States and Canada² ซึ่งเป็นสหรายการวารสารที่สำคัญเล่มหนึ่งของโลก พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1927 เป็นการรวบรวมรายชื่อวารสารที่มีอยู่ในห้องสมุดสหรัฐอเมริกาและแคนาดาประกอบด้วยวารสาร 75,000 ชื่อเรื่อง ที่มีอยู่ในห้องสมุด 225 แห่ง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 ปี ค.ศ. 1965 มี 5 เล่มจบ มีรายชื่อวารสารถึง 156,499 ชื่อ จากห้องสมุดในอเมริกา 959 แห่ง และในประเทศแคนาดา 32 แห่ง จัดเรียงตามลำดับอักษรและได้จัดทำส่วนโยงสำหรับวารสารที่เปลี่ยนชื่อไว้ด้วย เป็นคู่มือใช้ค้นหารายชื่อวารสารที่พิมพ์จำหน่ายก่อน ค.ศ. 1950 ในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาได้คือ (แม้ว่าฉบับพิมพ์ครั้งที่สามของ The Union List of Serials จะพิมพ์ปี ค.ศ. 1965 ก็ตามแต่รายชื่อยังคงเป็นรายชื่อของสิ่งพิมพ์ที่ออกก่อนปี ค.ศ. 1950)³ ฉะนั้นเพื่อให้สหรายการวารสารนี้ทันสมัยและใช้การได้ดีต่อเนื่องกันจึงได้รวบรวมรายชื่อวารสารใหม่หลัง ค.ศ. 1950 ที่มีอยู่ในห้องสมุดสหรัฐมากกว่า 600 แห่งลงใน New Serial

¹ Louis Round Wilson, The University Library 2d. ed. (New York: Columbia University Press, 1956), p.460.

² Brown Titus, Union List of Serials in Libraries of the United States and Canada. 3d. ed. (New York : H.W. Wilson, 1965).

³ สุนทรีย์ หังสสุต, การควบคุมทางบรรณานุกรมเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522). หน้า 64-65.

Titles ซึ่งมีการกำหนดออกเป็นรายเดือน และจัดพิมพ์รวมเล่มเป็นรายปี และฉบับรวมหลายปี เช่น เล่มระหว่างปี ค.ศ. 1950-1965 เป็นต้น รวมรายชื่อวารสารเล่มนี้ไม่รวมถึงพิมพ์ของรัฐบาลและรายงานเกี่ยวกับกฎหมายต่าง ๆ และรายชื่อวารสารที่รวบรวมก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะวารสารที่ผลิตในประเทศอื่น ๆ ด้วย ทั้ง The Union List of Serials และ New Serial Titles ไม่ได้ให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของวารสารไว้ จึงใช้ค้นตามหัวข้อวิชาไม่ได้ ฉะนั้นในปี ค.ศ. 1955 จึงได้มีการจัดทำรวมรายชื่อวารสารโดยจัดเรียงลำดับตามหัวข้อวิชาเฉพาะวารสารใหม่ออกเป็นรายเดือนและต่อมาในปี ค.ศ. 1968 ได้จัดพิมพ์ Subject Index To New Serial Titles 1950-1965 ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง¹

โครงการจัดทำสหราชอาณาจักรที่นำเสนออีกโครงการหนึ่งได้เริ่มขึ้นเมื่อสำนักงานการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Office of Education) ได้ให้เงินสนับสนุนโครงการจัดทำสหราชอาณาจักรด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นเงินสามแสนห้าหมื่นเหรียญอเมริกัน แก่ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (University of Michigan) มหาวิทยาลัยแห่งรัฐมิชิแกน (Michigan State University) และมหาวิทยาลัยเวินแห่งรัฐมิชิแกน (Wayne State University) โดยมีข้อแม้ว่าห้องสมุดทั้งสามแห่งนี้จะต้องร่วมมือกับห้องสมุดต่าง ๆ ในรัฐของตนรวบรวมรายการวารสารประมาณ 165,000 รายการ เข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ แล้วจัดพิมพ์โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมออกเผยแพร่ให้แกห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ภายในรัฐมิชิแกน และ เวิน²

ส่วนห้องสมุดในสหราชอาณาจักรนั้นได้ริเริ่มจัดทำสหราชอาณาจักรขึ้นในปี ค.ศ. 1942 โดยได้รับเงินทุนอุดหนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ต่อมา ค.ศ. 1944 ได้จัดตั้งสภาสหราชอาณาจักรของสหราชอาณาจักร (Council of The British Union Catalogue of Periodicals) ขึ้นมีสถาบันหลายแห่งเข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ห้องสมุดแห่งชาติ

¹ ดูตรี หังสตุต, การควบคุมทางบรรณานุกรมเบื้องต้น, หน้า 65.

² "Co-operation in Michigan," Wilson Library Bulletin 54 (October 1979) : 86.

สมาคมห้องสมุดเฉพาะในอังกฤษ สมาคมบรรณานุกรม ห้องสมุดมหาวิทยาลัย สมาคมห้องสมุด ห้องสมุดสาขาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ผลงานที่จัดพิมพ์คือ รวมรายชื่อวารสารที่มีอยู่ในห้องสมุดทั่วประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1955-1958 ชื่อ British Union Catalogue of Periodicals: a Record of the Periodicals of the World, From the Seventeenth Century to the Present Day in British Libraries (DUCOP) สหรายการวารสารชุดนี้มี 4 เล่มจบ และได้พิมพ์ภาคผนวกสำหรับวารสารในปี ค.ศ. 1960 ขึ้นอีกเล่มหนึ่งเมื่อปี ค.ศ. 1962 รวมรายชื่อวารสารจำนวน 140,000 ชื่อ ที่มีอยู่ในห้องสมุดสหราชอาณาจักรมากกว่า 400 แห่ง¹

สหรายการวารสารที่สำคัญของอังกฤษอีกเล่มหนึ่งคือ The World List of Scientific Periodicals เรียกย่อ ๆ ว่า WLSP ซึ่งพิมพ์เป็นครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 1965 มี 3 เล่มจบ เป็นรายชื่อวารสารในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พิมพ์ออกมาระหว่างปี ค.ศ. 1900-1960 ประมาณ 60,000 ชื่อ เรื่องที่มีอยู่ในห้องสมุด 300 แห่ง งานรวมรายชื่อวารสารทั้ง DUCOP และ WLSP นี้ หอสมุดกลางแห่งชาติ (National Central Library) เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำและจะไม่พิมพ์งานทั้งสองชื่อนี้อีกต่อไป โดยในปี ค.ศ. 1964 ได้เริ่มพิมพ์วารสารราย 3 เดือนขึ้นแทนชื่อ British Union Catalogue of Periodicals Incorporating The World List of Scientific Periodicals: New Serial Titles ซึ่งรวบรวมรายชื่อวารสารที่ออกในปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา²

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในอังกฤษได้มีความร่วมมือกันในการจัดทำสหรายการวารสารต่างประเทศโดยจัดพิมพ์วารสาร ชื่อ Foreign Periodicals Bulletin ในปี ค.ศ. 1950 ซึ่งรวบรวมรายชื่อวารสารต่างประเทศพร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นคู่มือในการยืม

¹Ray Astbury, Bibliography and Book Production. (Oxford: Pergamon Press, 1967), p.213.

²Ibid., p.216.

ระหว่างห้องสมุด รายการวารสารที่พิมพ์ใน Foreign Periodicals Bulletin นี้จะเป็นรายชื่อที่หาไม่ได้จากคู่มือเล่มอื่น ๆ¹ นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีสิ่งพิมพ์ภาษาจีนได้จัดทำรายชื่อวารสารภาษาจีน ชื่อ A Handlist Chinese Periodicals in The British Isles ขึ้นในปี ค.ศ. 1969 เพื่อป้องกันการใช้สิ่งพิมพ์ซ้ำซ้อน²

ความร่วมมือคานบริการ

1. การยืมระหว่างห้องสมุด (Interlibrary Loan)

ไมเคิล เอ็ม เรโนลด์ (Michael M. Reynolds) ได้ให้ความหมายของการยืมระหว่างห้องสมุดไว้ว่า "การยืมระหว่างห้องสมุดเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งซึ่งห้องสมุดแห่งหนึ่งขอยืมหนังสือหรือวัสดุทางการศึกษาโดยทางอ้อมให้แก่บุคคลหนึ่งจากห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งเป็นการขยายบริการยืมหนังสือหรือวัสดุทางการศึกษาของห้องสมุดจากห้องสมุดอื่น ๆ ซึ่งมีสิ่งที่มีผู้ต้องการ แต่ห้องสมุดแห่งนั้นไม่มี"³

การยืมระหว่างห้องสมุดโดยทั่วไปจะรวมทั้งการยืมหนังสือวัสดุเพื่อการศึกษาการถ่ายสำเนาบทความในวารสารส่งให้ห้องสมุดที่ต้องการ รวมทั้งการอนุญาตให้อาจารย์และนิสิตจากมหาวิทยาลัยหนึ่งมาใช้ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งได้ คู่มือสำคัญของบริการนี้ คือ สหบัตร รวมบัตรรายการ บรรณานุกรม ของทุกมหาวิทยาลัยที่มีข้อตกลงกัน และเครื่องถ่ายเอกสาร การยืมระหว่างห้องสมุดกระทำไ้ทั้ง 3 ระดับ คือ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยด้วยกัน ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยกับห้องสมุดอื่นภายใน

¹ Jefferson, Library Co-operation, p. 109.

² Ibid., p. 111.

³ Michael M. Reynolds, "Interlibrary Loan : a Reference Service," Library Trends, 13 (January 1964) : 425.

ประเทศและความร่วมมือระหว่างประเทศ¹

วิวัฒนาการปีระหว่างห้องสมุด

การปีระหว่างห้องสมุดนั้นเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในการใช้ทรัพยากรร่วมกันที่เก่าแก่และยาวนานที่สุด นับตั้งแต่ก่อนคริสต์ศักราช 200 ปี เมื่อห้องสมุดเมืองอเล็กซานเดรียให้ห้องสมุดเพอร์กามัน² ยืมหนังสือ² และเป็นความร่วมมือที่มีในห้องสมุดทุกประเภทและทุกประเทศทั่วโลก นอกจากนี้การปีระหว่างห้องสมุดยังทำให้เกิดความร่วมมือในค่านอื่น ๆ อีกหลายประเภท เช่น ความร่วมมือในการจัดทำสัปดาห์ สหราชอาณาจักรวารสารบรรณานุกรม นามานุกรม ครรชนีวารสาร ซึ่งเป็นคู่มือที่จะช่วยค้นทรัพยากรมาใช้ร่วมกันได้ โดยให้บริการปีระหว่างห้องสมุด

ประเทศสหรัฐอเมริกา เริ่มให้ความสนใจในเรื่องการปีระหว่างห้องสมุดมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 แต่มาตื่นตัวกันในศตวรรษที่ 19 ทั้งนี้เนื่องจากบรรณารักษ์เริ่มเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้บริการชนิดนี้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าวิทยากรในสาขาวิชาต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ก้าวหน้าไปมากมีสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ พิมพ์ออกมามากมายทุกสาขาวิชา และทุกภาษาเกินกว่าที่ห้องสมุดจะจัดหาสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ครบถ้วน แม้แต่ห้องสมุดขนาดใหญ่ที่มีงบประมาณดำเนินการมากมายเพียงใดก็ตาม แต่เป็นหน้าที่ของห้องสมุดที่จะต้องพยายามให้บริการแก่ผู้ใช้ให้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะต้องพยายามจัดหาวัสดุเพื่อการศึกษาทุกรูปแบบให้กับผู้ใช้ถึงแม้ว่าวัสดุนั้น ๆ จะไม่มีในห้องสมุดของตน ฉะนั้นแนวความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับบรรณารักษศาสตร์จึงไม่ได้เน้นที่จำนวนเล่มของหนังสือในห้องสมุด แต่เน้นถึงความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการแก่ผู้ใช้จึงทำให้เกิดบริการปีระหว่างห้องสมุดและความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในค่านต่าง ๆ ด้วย

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง, หน้า 78.

² Jefferson, Library Co-operation, p.7.

ห้องสมุดในโครงการควรจะมีข้อตกลงกันในรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับบริการนี้ จะต้องกำหนดนโยบายการให้ยืมไว้อย่างชัดเจนโดยคิดถึงผู้ใช้ห้องสมุดของตนก่อน หนังสือหายาก หนังสือต้นฉบับตัวเขียน หนังสืออ้างอิง และวารสารไม่ควรให้ยืม แต่อาจจะใช้วิธีจำลอง คัดลอก หรือ ถ่ายภาพให้ไปได้ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการยืมระหว่างห้องสมุด เช่น ค่าอุปกรณ์ในการบรรจุหีบห่อ ค่าขนส่ง ค่าไปรษณีย์ ค่าประกันภัย ค่าถ่ายทำในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การถ่ายทำเป็นกระดาษอัดสำเนา ถ่ายทำเป็นไมโครฟิล์ม ไมโครพริ้นท์ ไมโครคาร์ด รวมทั้งค่าลิขสิทธิ์นั้น โดยปกติแล้วห้องสมุดผู้ขอยืมจะต้องเป็นผู้จ่ายทั้งสิ้น

กฎระเบียบและแบบฟอร์มการยืมระหว่างห้องสมุดนั้นแล้วแต่สมาชิกของแต่ละโครงการจะตกลงกัน แต่ที่ใช้กันแพร่หลาย คือ กฎและแบบฟอร์มที่สมาคมห้องสมุดอเมริกัน เป็นผู้กำหนดและได้มีการแก้ไขหลายครั้ง โดยนำข้อคิดเห็นของห้องสมุดต่าง ๆ เจ็ดสิบห้า แห่งมาประกอบการพิจารณา และเป็นที่ยอมรับใช้กันแพร่หลายในห้องสมุดทุกประเภทของสหรัฐอเมริกา¹ และแบบฟอร์มของศูนย์ข่าวสารทางการแพทย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Medical Information Center - SEAMIC) ในญี่ปุ่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน² ห้องสมุดที่ให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดมากเป็นพิเศษ ได้แก่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเพื่อการวิจัย และห้องสมุดประชาชนที่จะให้บริการแก่ผู้ที่ทำการค้นคว้าวิจัยและต้องการสิ่งพิมพ์นั้นจริง ๆ ซึ่งไม่มีอยู่ในห้องสมุดนั้น และสิ่งพิมพ์ที่ผู้ใช้ต้องการให้ยืมระหว่างห้องสมุดจะเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น³

สมาคมห้องสมุดอเมริกันให้ความสำคัญของระบบการยืมระหว่างห้องสมุดเป็นอย่างมากได้มีการร่างพระราชบัญญัติการยืมระหว่างห้องสมุดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1913 และแก้ไขปรับปรุง

¹ เต็มใจ สุวรรณทัต, "การยืมระหว่างห้องสมุด," วารสารห้องสมุด, 14 (มีนาคม-เมษายน 2513) : 71-72.

² Southeast Asian Medical Information Center Photocopy Service, "Request Forms" (Tokyo : SEAMIC, n.d.)

³ เต็มใจ สุวรรณทัต, "การยืมระหว่างห้องสมุด," หน้า 65-67.

พิมพ์ออกเผยแพร่ใน ค.ศ. 1916 มีใจความสำคัญ คือ แจงวัตถุประสงค์ของการยืมระหว่างห้องสมุดไว้ว่า เพื่อช่วยการค้นคว้าวิจัยและขยายการใช้สิ่งพิมพ์ของห้องสมุดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณที่จะไม่ซื้อสิ่งพิมพ์ที่มีผู้ใช้น้อย แต่จะขอยืมจากห้องสมุดอื่นเมื่อผู้ใช้ต้องการและในการประชุมสมาคมห้องสมุดครั้งที่ 50 ก็ได้มีการเสนอให้แก้ไขร่างพระราชบัญญัติการยืมระหว่างห้องสมุดให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยเน้นหนักถึงหน้าที่ของระบบนี้ว่า เพื่อช่วยการค้นคว้าวิจัยและเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับระบบการยืมระหว่างห้องสมุดขึ้นอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการให้บริการของห้องสมุด ค.ศ. 1956 (Library Service Act-LSA) และแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ ค.ศ. 1966 ออกเป็นพระราชบัญญัติฉบับใหม่ คือ พระราชบัญญัติการให้บริการและโครงสร้างของห้องสมุด (Library Service and Construction Act - LSCA) ซึ่งให้ความสนับสนุนการให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น¹

บริการยืมระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาเป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะห้องสมุดเล็ก ๆ ต้องพึ่งห้องสมุดใหญ่เป็นส่วนมาก เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย จีคาโก และโคลัมเบีย เป็นศูนย์กลางที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านบริการยืมแก่ห้องสมุดเล็ก ๆ จากสถิติการให้บริการยืมระหว่างห้องสมุดของห้องสมุดมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ทีลอสแอนเจอลิส ระหว่างปี ค.ศ. 1953-1954 บรรณารักษ์รายงานว่ามีการให้ห้องสมุดอื่นยืมเพิ่มขึ้นถึงสี่เปอร์เซ็นต์ โดยเฉพาะห้องสมุดทางการแพทย์ได้ให้บริการยืมแก่ห้องสมุดโรงพยาบาลต่าง ๆ ในแคลิฟอร์เนียได้เพิ่มขึ้น 30 เปอร์เซ็นต์ ส่วนห้องสมุดดนตรีได้ส่งโน้ตเพลงให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ขอยืมมาทั่วแถบตะวันตก ห้องสมุดมหาวิทยาลัยคอร์เนลมีรายงานว่า ให้ห้องสมุดอื่น ๆ ยืมหนังสือ 3,916 เล่ม และขอยืมจากห้องสมุดอื่น 2,341 เล่ม ให้บริการถ่ายเอกสาร 420 ครั้ง ให้บริการถ่ายไมโครฟิล์ม 160 ครั้ง ถ่ายเอกสารจากห้องสมุดอื่น 28 ครั้ง ถ่ายไมโครฟิล์ม 57 ครั้ง มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย

¹"Interlibrary Loan (ILL)," Encyclopedia of Library and Information Science 12 (1974) : 200.

ให้บริการยืมหนังสือ 1891 เล่มแก่ห้องสมุด 419 แห่ง การยืมระหว่างห้องสมุดอาจจะมีหนาแน่นเป็นพิเศษในบางภาค เช่น บริเวณตะวันตกกลาง (Midwest) จะมุ่งไปยืมที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยชิคาโก แอบริวอริงแลนด์ (New England) จะมุ่งไปยืมที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และห้องสมุดใหญ่ ๆ เหล่านี้อาจจะต้องหาหนังสือที่ตนไม่มีจากสถาบันอื่นเพื่อมาสนองความต้องการของห้องสมุดที่ขอยืมมา¹

เนื่องจากปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ เทคโนโลยีและด้านสื่อสารเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้งานบริการยืมระหว่างห้องสมุดขยายออกไปอีกมาก มีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในงานห้องสมุดมากขึ้น และการทำงานร่วมกันแบบโครงข่ายประสานงานก็ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดก็ขยายออกไปในอนาคตอย่างไร้ที่สิ้นสุด ระบบการยืมระหว่างห้องสมุดซึ่งเคยให้บริการกันไปรษณีย์อย่างเดียวเปลี่ยนมาใช้โทรศัพท์ โทรพิมพ์ (Teletype) ซึ่งสามารถส่งสำเนาที่เหมือนกับต้นฉบับ เช่น ที่ห้องสมุดเอกชน มิลวอลกี (Milwaukee Library) และต่อมาเมื่อ ค.ศ. 1959 ศูนย์กลางห้องสมุดแถบตะวันตก (Midwest-Inter-Library Center) ก็ได้เข้าร่วมระบบโทรพิมพ์ ซึ่งห้องสมุดที่เป็นสมาชิกของศูนย์กลางจะติดต่อโดยตรงกับห้องสมุดศูนย์กลางหรือจะติดต่อระหว่างห้องสมุดที่เป็นสมาชิกของบริษัทโทรพิมพ์ซึ่งมีลูกค้าอยู่ถึง 29,000 รายได้โดยตรง ก่อนปี ค.ศ. 1954 สมาชิก 14 ห้องสมุดในจำนวน 16 ห้องสมุดมีเครื่องโทรพิมพ์ของตนเอง มีการใช้บริการมากขึ้นเพราะสามารถให้บริการได้ตลอดเวลาแม้จะเป็นเวลากลางคืนก็ตาม² และตั้งแต่ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ได้มีการนำเอาโทรทัศน์วงจรปิดเข้ามาใช้ในระบบการยืมระหว่างห้องสมุดซึ่งให้ข้อมูลครบทุกอย่าง โดยส่งข่าวสารที่ผู้ใช้ต้องการผ่านทางจอโทรทัศน์ ผู้ใช้จะได้เห็นเอกสารที่ขอไปก่อนที่จะได้รับเอกสารนั้น ๆ³

¹ Louis Round Wilson and Maurice F. Tauber, The University Library 2 d ed. (New York : Columbia University Press, 1966), pp.450-452.

² Ibid., p.457.

³ Ibid., p.457.

นอกจากนี้ยังได้นำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในระบบการยืมระหว่างห้องสมุดในการเก็บข้อมูลทางบรรณานุกรมด้วย เช่น ศูนย์กลางห้องสมุดมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Ohio College Library Center - OCLC) เก็บข้อมูลทางบรรณานุกรมของห้องสมุดสมาชิกทั้งหมด ทำให้ทราบว่าห้องสมุดมีหนังสืออะไรบ้าง ซึ่งสะดวกในการให้บริการยืมระหว่างกันได้รวดเร็วโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่ระบบความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ คือ การจัดตั้งข่ายการประสานงานโดยห้องสมุดตกลงที่จะร่วมมือกันในการใช้สิ่งพิมพ์ ตกกลงกันในเรื่องค่าใช้จ่าย กวกรติดต่อ รวมความรับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริการทั้งหมด การตั้งข่ายงานอาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น โดยอาศัยหลักทางภูมิศาสตร์ ตัวอย่าง คือ การยืมระหว่างห้องสมุดมลรัฐนิวยอร์ก (New York State Interlibrary Loan - NYSILL) ซึ่งมีห้องสมุดในแถบนิวอิงแลนด์เป็นสมาชิก เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1967 มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในด้านบริการยืมและใช้สิ่งพิมพ์ร่วมกัน โดยมีห้องสมุดในภาคเดียวกันเป็นสมาชิกใช้เครื่องโทรพิมพ์เป็นตัวสื่อสาร ซึ่งประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายลงได้มาก ตัวอย่างที่ถือเรื่องหนึ่งก็คือ ความร่วมมือของห้องสมุดแพทย์ซึ่งแบ่งประเทศสหรัฐอเมริกาออกเป็น 11 เขต แต่ละเขตจะมีห้องสมุดที่สมบูรณ์ที่สุดเป็นศูนย์กลางและห้องสมุดในเขตเดียวกันเป็นสมาชิก มีการตกลงร่วมมือด้านบริการยืมระหว่างห้องสมุดที่ดีและมีประสิทธิภาพมาก ห้องสมุดที่ทำหน้าที่เป็นข่ายงานระหว่างห้องสมุดแพทย์สมาชิกทั้งหมด คือ ศูนย์กลางห้องสมุดมหาวิทยาลัยโอไฮโอ (Ohio College Library Center - OCLC)

ประเทศอังกฤษ มีความร่วมมือในด้านบริการยืมระหว่างห้องสมุดมาเป็นเวลานานเป็นศตวรรษแต่มาเริ่มต้นจริงจังในศตวรรษที่ 20 เพราะอังกฤษมีนโยบายว่าผู้ใช้ห้องสมุดจะต้องได้ใช้หนังสือทุกเล่มที่ต้องการ ฉะนั้น จึงมีหน่วยงานสำคัญ ๆ หลายแห่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานให้ความร่วมมือในด้านนี้ เช่น ในปี ค.ศ. 1916 ได้มีการจัดตั้งหอสมุดกลางเพื่อให้ความร่วมมือแก่นักศึกษา (Central Library for Students and Co-operation-CLS) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นศูนย์กลางใหญ่ในการให้บริการยืม บริการถ่ายสำเนาเอกสาร บริการจัดหาหนังสือทั่ว ๆ ไปและหนังสือเฉพาะวิชาที่เฉพาะเจาะจงและมีราคาแพงเกินกว่าห้องสมุดขนาดเล็กจะจัดหาได้รวมทั้งจัดทำคู่มือช่วยค้นทรัพยากรของห้องสมุด เช่น

สหประชาชาติ สหราชอาณาจักร บริหารทางบรรณานุกรมเพื่อความสะดวกในการให้บริการแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนบุคลากรของหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนทั่วประเทศที่ไม่สามารถหาเอกสารสิ่งพิมพ์ ในห้องสมุดหรือในห้องดินของตนได้ซึ่งเป็นการกระตุ้นและพัฒนาการศึกษาในระดับสูงแก่ประชาชนที่ขาดปัจจัยทางค่านี้นี้ หน่วยงานนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากมูลนิธิคาร์เนกีแห่งสหราชอาณาจักร (Carnegie United Kingdom Trust-UKT) มีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากสำนักงานการศึกษา (General Joint Advisory Committee on Tutorial Classes) สหพันธ์โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ (The National Adult School Union) ผู้แทนจากคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งสหราชอาณาจักร (British Museum) ผู้แทนจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดประชาชน ทั้งนี้ให้อยู่ในความควบคุมดูแลของอธิการบดีมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เคมบริดจ์ และแมนเชสเตอร์¹

ในระยะแรกของการดำเนินงานนั้น ศูนย์กลางหอสมุดนักศึกษาให้บริการยืมหนังสือส่วนใหญ่แก่บุคลากรขององค์การการศึกษาผู้ใหญ่ แต่มีห้องสมุดประชาชนเพียง 8 แห่งเท่านั้นที่ร่วมมือด้วย ต่อมาในปี ค.ศ. 1919 ห้องสมุดแห่งนี้ได้ขยายกิจการค่านบริการยืมและส่งหนังสือให้แก่ทหารถึงบ้านและส่งไปยังหน่วยงานทางการศึกษาของทหารในต่างแดนด้วย โครงการยืมระหว่างห้องสมุดโดยมีศูนย์กลางเป็นผู้ดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ได้มีการร่วมมือกันอย่างกว้างขวางทั่วสหราชอาณาจักร เช่น ในปี ค.ศ. 1925-1926 ได้มีการประสานงานระหว่างหอสมุดศูนย์กลางนักศึกษาของสกอตแลนด์ (Scottish Central Library for Students) และห้องสมุดศูนย์กลางนักศึกษาไอริช (Irish Central Library for Students) เป็นต้น ต่อมาโดยฐานะเป็นหอสมุดแห่งชาติในปี ค.ศ. 1930² แต่ก็ยังคงทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์เดิมคือให้บริการยืมแก่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั่วราชอาณาจักร

¹ Kent, "Co-operation : British Library," pp.655-658.

² Ibid., p. 658.

หน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการยืมสิ่งพิมพ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั่วโลกก็คือ หอสมุดเพื่อให้บริการยืมแห่งชาติ (National Lending Library - NLL) ซึ่งพัฒนามาจากหอสมุดพิพิธภัณฑ์เคนซิงตัน ภาคใต้ (The Library of South Kensington Museum) ตั้งแต่ปีค.ศ. 1857 หอสมุดแห่งนี้ได้ให้บริการยืมเฉพาะสิ่งพิมพ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับชาติ และเปลี่ยนชื่อเป็นหอสมุดพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (Science Museum) ส่วนใหญ่ให้บริการยืมและถ่ายเอกสารแก่นักศึกษาของวิทยาลัยอิมพีเรียล (Imperial College of Science and Technology) และสมาชิกขององค์การวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในฐานะเป็นห้องสมุดทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ใหญ่ที่สุดในสหราชอาณาจักร ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อวรรณกรรมทางสาขาวิทยาศาสตร์มีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และความต้องการของผู้ใช้ก็เพิ่มมากขึ้นจึงได้มีการคิดหาวิธีที่จะจัดตั้งหอสมุดเพื่อให้บริการยืมเอกสารทางสาขาวิชานี้ขึ้น ดังนั้นในปีค.ศ. 1964 จึงได้มีการจัดตั้งหอสมุดเพื่อให้บริการยืมแห่งชาติ (National Lending Library) ขึ้นซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของหอสมุดยุคใหม่ที่มีความร่วมมือระหว่างหอสมุดอย่างกว้างขวางทุกประเภทและทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ในการตั้งหอสมุดแห่งนี้ ได้มีการวางแผนและการตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการจัดหาสิ่งพิมพ์ มีการเก็บสถิติ ความถี่ของการใช้สิ่งพิมพ์ เพื่อหาข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขอย่างรีบด่วนในหนังสือบางประเภท เช่น หนังสือยุโรปตะวันออก และหาความถี่ของการใช้วารสารทางวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องชี้ว่า วารสารเล่มใดควรจัดซื้อหรือควรทำสำเนาในการให้ยืม ทั้งนี้เป็นการช่วยประหยัดเนื้อที่ในการจัดเก็บด้วย หน้าที่และความรับผิดชอบของหอสมุดเพื่อให้บริการยืมก็คือ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดหา จัดเก็บ และให้บริการยืมสิ่งพิมพ์ทางสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งจัดเก็บเอกสารงานวิจัยหรือรายงานที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ จัดเก็บสำเนาไมโครฟิล์มของสมาคมหอสมุดเฉพาะของสหรัฐอเมริกา (Special Library Association) รวมทั้งเก็บสำเนาไมโครฟิล์มวิทยานิพนธ์ เพื่อปริญญาคณะภูมิบัณฑิตทางสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วย บริการที่สำคัญ

อีกประเภทหนึ่งก็คือ บริการแปลเอกสารโดยมีเงื่อนไขว่า เรื่องที่ผู้ใช้ต้องการให้แปลจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 5 ปี ไม่เคยถูกแปลมาก่อนหรือมีโครงการที่จะแปลอยู่แล้ว และจะต้องเป็นการแปลจากต้นฉบับเดิม นอกจากนี้ยังได้รวบรวมงานแปลขึ้นสำคัญ ๆ จากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะภาษารัสเซีย จากห้องสมุดจอห์นแคร์ริเยร์ สหรัฐอเมริกา หอสมุดเพื่อให้บริการยืมแห่งชาติ (National Lending Library) นี้ได้รับการยอมรับให้เป็นห้องสมุดทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ใหญ่และสมบูรณ์ที่สุดในยุโรปตะวันตก ต่อมาขอขยงานได้ขยายกว้างขวางออกไป โดยเก็บเอกสารสิ่งพิมพ์ทางด้านสังคมศาสตร์ในปี ค.ศ. 1970 และมนุษยศาสตร์ ในปี ค.ศ. 1973 และได้เข้าร่วมเป็นหน่วยงานหนึ่งของหอสมุดแห่งสหราชอาณาจักร (British Library)

จากรายงานผลของห้องสมุดเพื่อให้บริการยืมในปี ค.ศ. 1973 แสดงถึงจำนวนหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดแห่งนี้ถึงสองล้านเล่ม บอกรับวารสาร 4,300 รายงาน มีบรรณานุกรมของรายชื่อหนังสือเก็บไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ถึงหกแสนเล่ม มีงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่แปลจากต่างประเทศมากกว่าหนึ่งแสนสี่หมื่นเรื่อง เก็บไว้ในไมโครฟิล์ม ให้บริการยืมและถ่ายเอกสารถึงหนึ่งล้านเจ็ดแสนเรื่อง ซึ่งเป็นบริการที่ให้กับต่างประเทศถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นสองพันเรื่อง ในจำนวนเอกสารที่มีผู้ต้องการเหล่านี้สามารถหาได้ในหอสมุดเพื่อให้บริการยืมแห่งชาตินี้ถึง 83 เปอร์เซ็นต์

ความร่วมมือในการยืมระหว่างห้องสมุดจะได้ผลดีนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงงานในด้านการจัดทำคู่มือเพื่อช่วยคนทรัพยากรห้องสมุด จะต้องมีการควบคุมบรรณานุกรมที่ดีและสมบูรณ์ คือ ต้องจัดทำสหบัตร นามานุกรม วรรณวารสาร สหรายการวารสาร ดังนั้นคู่มือประเภทหัวเรื่องทางบรรณานุกรมทั่ว ๆ ไป จึงมีความสำคัญมากที่บรรณารักษ์จะต้องมีความสามารถในการใช้คู่มือเหล่านี้ได้ดี และติดตามฉบับเพิ่มเติมให้สมบูรณ์อยู่เสมอ เพื่อจะได้หยิบใช้ได้ตลอดเวลาจะต้องรู้จักแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเพื่อการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การติดต่อขอหรือถ่ายเอกสารจากห้องสมุดอื่นเมื่อห้องสมุดตนไม่มีเอกสารนั้น ตัวอย่าง หน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข่าวสาร คือ ศูนย์เอกสารอ้างอิง

อย่างใกล้ชิดกับการยืมระหว่างห้องสมุด ในการให้บริการตอบคำถาม ผู้ให้บริการจะค้นหา คำตอบจากคู่มือช่วยคนต่าง ๆ เช่น Subject Guide to Books in Print เพื่อ หาหนังสือที่คิดว่าสามารถตอบคำถามนั้นได้ และถ้าไม่มีอยู่ในห้องสมุดของตนก็จำเป็นต้องยืม จากห้องสมุดอื่นโดยใช้บริการยืมระหว่างห้องสมุด แต่ถ้าได้รับหนังสือเล่มที่ต้องการแล้วยังไม่ สามารถตอบคำถามนั้นได้ จะทำให้ผู้ถามไม่พอใจและเป็นการสิ้นเปลืองเวลาโดยเปล่า ประโยชน์ ดังนั้นบรรณารักษ์บริการตอบคำถามจึงไม่ควรสรุปว่าจะใช้หนังสือเล่มใดตอบคำ ถาม ถ้าไม่มีหนังสือเล่มนั้นอยู่ในห้องสมุดของตน จากการสำรวจการใช้ห้องสมุดในรัฐ อิลลินอยส์¹ และนิวเจอร์ซีย์² ได้พบว่าบรรณารักษ์ห้องสมุดต่าง ๆ นิยมใช้บริการให้ข่าวสาร จากห้องสมุดอื่นมากกว่าใช้บริการยืมหนังสือ การติดต่อกับห้องสมุดอื่นโดยการขอข้อมูล เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะให้ผลดีกว่าการระบุยืมหนังสือเฉพาะเล่ม การร่วมมือจะทำ ได้โดยบรรณารักษ์ต้องอธิบายถึงเรื่องที่ต้องการแล้วส่งไปให้ห้องสมุดในโครงการความร่วมมือ รวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ให้ ข้อสำคัญของการทำงานของโครงการนี้ คือ ความร่วมมือด้านบริการ ตอบคำถาม ควรจะใช้เวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่จะทำให้ความร่วมมือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การ คมนาคมที่ดี คำถามต่าง ๆ อาจส่งจากห้องสมุด ไปยังห้องสมุดอีกแห่งหนึ่งโดยทางไปรษณีย์ โทรศัพท โทรภาพ คอมพิวเตอร์ หรือให้คนเดินส่ง

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ควรมีการกำหนดรูปแบบ (Form) ของบริการตอบ คำถามบรรณารักษ์ต้องกรอกคำถามลงไปอย่างชัดเจน บรรณารักษ์ผู้ได้รับคำถามต้องพยายาม หาคำตอบให้และถ้าไม่สามารถหาคำตอบให้ได้ จะต้องแจ้งเหตุผลให้ห้องสมุดผู้ถามทราบและ ควรเสนอแนะห้องสมุดที่อาจตอบคำถามนั้นได้³

¹Elrick and Lavidge, Inc., Public Library Usage in Illinois : Report No. 1 (Springfield, III.: Illinois State Library, 1977), p.23.

²Gallup Organization, Inc., The Use of and Attitudes Toward Libraries in New Jersey (Trenton, N.J.: New Jersey State Library, 1976), pp. B.32-33.

³Candace D. Morgan, "Co-operative Reference : Hazards, Rewards, Prospects," (Papers presented at the RASD program at the ALA annual conference in Chicago, June 27, 1978) RQ 18 (Summer 1979): 355-360.

ตัวอย่างความร่วมมือในค่านบริการตอบคำถามของประเทศสหรัฐอเมริกาที่สมควรจะกล่าวถึง คือ โครงการของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ในปี ค.ศ. 1975 บอบ ซิช (Bob Zich) ผู้ช่วยหัวหน้าแผนกบริการตอบคำถามในขณะนั้น ได้มีความคิดริเริ่มในเรื่องความร่วมมือในค่านบริการตอบคำถาม จึงได้ขอให้บรรณารักษ์ฝึกหัดสองคน ทำการสำรวจโดยสุ่มตัวอย่างห้องสมุดหนึ่งร้อยแห่งจากทั่วประเทศ เพื่อดูความสนใจ ผลปรากฏว่าห้องสมุดร้อยละ 84.00 พอใจที่จะให้มี ความร่วมมือ

โครงการดังกล่าว ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อ บิล เวลช (Bill Welsh) รองหัวหน้าบรรณารักษ์หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้ขอให้แผนกบริการตอบคำถาม ดำเนินการให้บริการตอบคำถามทางโทรศัพท์ในระดับชาติ ในการนี้หอสมุดรัฐสภาอเมริกันจะต้องจัดเลขหมายโทรศัพท์ที่ผู้โทรศัพท์เข้าจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (Toll - Free) วางแผนหาห้องสมุดที่จะให้เข้าร่วมโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของห้องสมุด และภูมิประเทศในที่สุดก็เลือกได้ 4 แห่ง คือ ข่ายงานข่าวสารห้องสมุดแห่งจอร์เจีย (The Georgia Library Information Network) ศูนย์บรรณานุกรมเพื่อการวิจัยแห่งเดนเวอร์ (Denver Bibliographical Center for Research) SCAN (The Southern California Answering Network in Los Angeles) และกลุ่มห้องสมุดเพื่อการวิจัยแห่งนิวยอร์ก (The Research Libraries Group in New Haven) ซึ่งประกอบด้วยห้องสมุดเยล (Yale) ฮาร์วาร์ด (Harvard) โคลัมเบีย (Columbia) และนิวยอร์ก (New York) โครงการนี้ได้มอบให้เป็นที่ของบุคลากรที่มีอยู่เดิมในแผนกบริการตอบคำถาม และเนื่องจากไม่ทราบลักษณะคำถามที่จะได้รับ จึงกำหนดว่า คำถามที่ได้รับแต่ละครั้ง ห้องสมุดจะใช้เวลานับให้เพียง 1 ชั่วโมง และจะส่งคำตอบให้อย่างรวดเร็ว โดยทางโทรศัพท์ภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากที่รับคำถาม

โครงการนี้ เป็นโครงการทดลอง เริ่มปฏิบัติงาน เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 หลังจากได้ทดลองเป็นเวลา 2 เดือน ได้มีการประเมินผลโดยสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกผู้ร่วมโครงการ ผลปรากฏว่าห้องสมุดสมาชิกทุกแห่งพอใจและต้องการให้ดำเนินงานต่อไป ดังนั้นในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976 หอสมุดรัฐสภาอเมริกันได้เลือกสมาชิกเพิ่ม

อีก 5 แห่ง คือ BARC (The Bay Area Reference Center in San-Francisco) หอสมุดแห่งรัฐอิลลินอยส์ (Illinois State Library) หอสมุดแห่งรัฐนิวเจอร์ซีย์ (New Jersey State Library) หอสมุดแห่งรัฐแคโรไลนาเหนือ (North Carolina State Library) และหอสมุดมหาวิทยาลัยเท็กซัส (University of Texas at Austin) ตอนต้นปี ค.ศ. 1977 หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ได้ขอตั้งอัตราใหม่ 4 อัตรา สำหรับปีงบประมาณ 1978 เพื่อรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง แต่เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจบางประการ รัฐสภาอเมริกัน จึงขอให้หอสมุดงดโครงการใหม่ต่าง ๆ ดังนั้นโครงการดังกล่าวจึงเป็นเพียงโครงการทดลองหนึ่งปี¹

ความร่วมมือทางค่านบริการตอบคำถามอีกโครงการหนึ่งของสหรัฐอเมริกา คือ หอสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ สีแห่ง ในมลรัฐอินเดียนา นอกจากจะร่วมมือกันในด้านให้สมาชิกของหอสมุดทั้งสี่แห่งในโครงการ เข้าใช้หอสมุดร่วมกันได้แล้ว ยังรวมเงินกันจ้างบรรณารักษ์ไว้ที่หอสมุดมหาวิทยาลัยอินเดียนา และมหาวิทยาลัยเพอร์ดู แห่งละ 1 คน เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้หอสมุดในโครงการความร่วมมือนี้

ส่วนในประเทศอังกฤษมีโครงการที่เรียกว่า ความร่วมมือในค่านบริการทางค่านพาณิชย์และอุตสาหกรรม (Co-operative Industrial and Commercial Reference and Information Service) ซึ่งเริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1951 และปัจจุบันเปลี่ยนเป็นบริการหอสมุดทางค่านพาณิชย์และเทคนิค แห่งลอนดอนตะวันตก (The West London Commercial and Technical Library Service) โดยความร่วมมือระหว่างหอสมุดทางพาณิชย์และเทคนิคในภูมิภาคลอนดอนตะวันตกซึ่งประกอบด้วย หอสมุดประชาชน หอสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย หอสมุดของบริษัทและองค์การต่าง ๆ จำนวนเกือบร้อยแห่ง

บรรณารักษ์หอสมุดเหล่านี้จะร่วมมือกัน เลือกลงและซื้อหนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์

¹George H. Caldwell, "A View from the Top," RQ 18 (Summer 1979) : 366-368.

อื่น ๆ ในสาขาวิชาที่ใดตกลงแบ่งกัน แล้วจัดให้มีการใช้ทรัพยากรห้องสมุดร่วมกัน ห้องสมุดสมาชิกในโครงการ มีหนังสือรวมทั้งสิ้น 1,500,000 เล่ม และวารสารทางเทคนิค 3,000 รายการ ห้องสมุดสมาชิกจะต้องเสียค่าบริการเล็กน้อย และจะต้องเต็มใจให้บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้าแก่สมาชิกของห้องสมุดในโครงการด้วย¹

การใช้ทรัพยากรร่วมกันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยนั้นมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในค้ำต่าง ๆ เช่นเดียวกันแต่ไม่ได้เป็นโครงการใหญ่และปรากฏชื่อเหมือนของต่างประเทศ เช่น ห้องสมุดประชาชน มีความร่วมมือด้านการปรึกษาทางวิชาชีพทั้งระดับกลางและระดับภูมิภาค โครงการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุดเป็นการหมุนเวียนหนังสือจากห้องสมุดจังหวัดที่มีหนังสือมากไปสู่ห้องสมุดอำเภอ ห้องสมุดประจำตำบลและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน รวมทั้งการจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ไปให้บริการ เป็นต้น

ห้องสมุดโรงเรียนก็มีความร่วมมือกันจัดทำบรรณานุกรมมาตรฐานสำหรับวิชาสังคมศึกษาสำเร็จไปแล้วหนึ่งเล่ม² โดยครบบรรณารักษ์ส่วนกลาง 50 โรงเรียนได้มาประชุมร่วมกัน แบ่งงานกันทำเป็นหมวดวิชา ส่วนความร่วมมือทางด้านการทำบัตรรายการนั้น หน่วยงานนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ก็ได้จัดทำบัตรรายการสำเร็จรูปของหนังสือกว่า 500 เล่ม ให้โรงเรียนส่งบัตรเปล่ามาแลกได้ และมีความร่วมมือกับห้องสมุดอื่นทุกประเภทโดยการส่งนักเรียนไปใช้ห้องสมุดต่าง ๆ³

¹วนิดา สุรวดี, "ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด," : 406.

²สัมภาษณ์ กานต์มณี ศักดิ์เจริญ, ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา, 10 สิงหาคม 2524.

³"ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด" วารสารห้องสมุด 19 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2518) : 67-80.

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยก็มีความร่วมมือกันหลายด้าน แต่ความร่วมมือครั้งแรก คือ การยืมระหว่างห้องสมุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดที่อยู่ในสาขาเดียวกัน นอกจากการยืมระหว่างห้องสมุดแล้ว ก็มีความร่วมมือกันในการจัดทำรายการวารสารของห้องสมุดกลาง และห้องสมุดคณะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ เป็นผู้ดำเนินงาน และได้รับความร่วมมือจากสภาการศึกษาแห่งชาติ แต่โครงการนี้ได้เลิกกันไป และมาเริ่มทำใหม่เป็นการร่วมมือกันจัดทำรายการวารสารในห้องสมุดสถาบันและองค์การต่าง ๆ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology-AIT) ได้เริ่มงานขึ้นแรกเมื่อ พ.ศ. 2517 ในระยะที่ ฮวา ไว ลี (Hwa Wei Lee) เป็นผู้อำนวยการห้องสมุดสถาบัน ผู้ดำเนินงานในครั้งนั้นคือ สตีเฟน แมสซิล (Stephen Massil) ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการห้องสมุดได้สำรวจห้องสมุดทางสาขาวิทยาศาสตร์ และจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นครั้งแรกเมื่อ วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2517 ที่ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล แมสซิล ได้จัดทำคู่มือสำหรับห้องสมุดสมาชิกมีแบบฟอร์มเป็นแบบกรอกข้อมูลมาตรฐาน (Standard Input Sheet) สำหรับกรอกขอความในการจัดทำรายการวารสารประเภทสาระสังเขปและครรชนีวารสาร จากการเริ่มต้นครั้งแรกนี้ก็จัดทำติดต่อกันมาจนถึงสมัยที่ แจค วาลล์ (Jacque Valls) เป็นผู้อำนวยการห้องสมุดจึงสามารถพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่มได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2518 มีชื่อว่า สหรายการวารสารในประเทศไทย โครงการ ชั้นที่ 1: วารสารสาระสังเขปและครรชนีวารสาร (Union List of Serials in Thailand; Stage I : Abstract and Index Journals)¹ การดำเนินงานในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากองค์การเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ห้องสมุดที่เข้าร่วมในโครงการมีทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะ ห้องสมุดสถาบัน และ

สัมภาษณ์ จาก วาลล์ (Jacque Valls) ผู้อำนวยการห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย, 8 มีนาคม 2521.

ห้องสมุดองค์การต่าง ๆ รวม 29 แห่ง เช่น ห้องสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตร-
ศาสตร์ ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดใน
มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักบรรณสารการพัฒนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ห้องสมุดกรม
วิทยาศาสตร์ ห้องสมุดศูนย์บริการเอกสารและการวิจัยแห่งประเทศไทย ห้องสมุดสถาบัน
เทคโนโลยีแห่งเอเชีย ห้องสมุดองค์การเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และ
ห้องสมุดสมาคมนักเรียนเกาอเมริกัน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของโครงการก็คือ ให้มีความร่วม
มือกันในการลงรายการวารสาร (Cataloging of Serials) เพื่อพัฒนาระบบศูนย์ข้อมูล
วารสารแห่งชาติ

ต่อมากลางปี พ.ศ.2519 สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ได้เริ่มโครงการขั้นที่ 2
แต่มีห้องสมุดเข้าร่วมในโครงการเพียง 7 สถาบันเท่านั้น ได้แก่ ห้องสมุดแห่งชาติ ห้องสมุด
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ห้องสมุดในมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ห้องสมุดในมหาวิทยาลัยมหิดล สำนักบรรณสารการพัฒนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์ และห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย การที่ห้องสมุดสมาชิกหลายแห่งไม่สามารถ
เข้าร่วมโครงการต่อไปได้ เนื่องจากขาดกำลังคนที่จะรับผิดชอบงานในโครงการนี้ แต่ถึง
อย่างไรก็ตามเมื่อรวมห้องสมุดคณะเข้าไปด้วยแล้ว ปรากฏว่ามีห้องสมุดสมาชิกในโครงการ
ถึง 40 แห่ง โครงการขั้นที่ 2 นี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้มากยิ่งขึ้น
แต่โครงการนี้ต้องประสบกับอุปสรรคด้านกำลังคน จึงทำให้การดำเนินงานต้องล่าช้าไป
จนถึง พ.ศ.2523 จึงสามารถจัดพิมพ์เป็นเล่มได้สำเร็จและใช้ชื่อว่า สหรายการวารสารใน
ประเทศไทย (Union List of Serials in Thailand) ซึ่งรวบรวมรายการวารสาร
ในสาขาวิชาต่าง ๆ ไว้ประมาณ 7,000 รายชื่อ หลังจากนั้นสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชียจะ
โอนโครงการให้สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รับผิดชอบดำเนินงานต่อไป¹

แต่อย่างไรก็ตามการจัดทำสหรายการวารสารได้มีมาก่อนหน้านี้แล้วโดยศูนย์บริการ

¹ สัมภาษณ์ วิจารณ์ มนูญิจ, บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล, 14 สิงหาคม 2524.

เอกสารและการวิจัยแห่งชาติได้รวบรวมรายชื่อวารสารทางวิทยาศาสตร์จากห้องสมุดต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2511 มีชื่อว่า วารสารวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย (Scientific Serials in Thailand) และพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2520 การจัดพิมพ์เรียงตามลำดับอักษรชื่อวารสารและมีชื่อย่อของห้องสมุดที่มีวารสารชื่อนั้น ๆ ไว้ด้วยเพื่อความสะดวกในการขอยืมระหว่างห้องสมุด¹

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งเมื่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒด้วยความร่วมมือของกลุ่มผู้ดำเนินงานจัดตั้งชมรมบรรณารักษ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเรื่อง "ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" เมื่อวันที่ 16-19 พฤษภาคม 2522² ซึ่งเป็นการสัมมนาบรรณารักษ์ระดับหัวหน้าฝ่ายจากมหาวิทยาลัย 13 แห่ง จำนวน 78 คน คือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 6 คน สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น 5 คน สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 คน สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 6 คน สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 8 คน กองห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล 5 คน สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง 7 คน หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร 7 คน หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 4 คน ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า 3 คน สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 7 คน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 11 คน และ ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร 1 คน ผลจากการสัมมนาครั้งนี้ทำให้มีการจัดกลุ่มอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุดขึ้น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มงานจัดหา กลุ่มงานวารสารและเอกสาร กลุ่มงานวิเคราะห์เลขหมู่และทำบัตรรายการ กลุ่มงานบริการ กลุ่มงานโสตทัศนอุปกรณ์ และแต่ละกลุ่มได้จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือการทำงานที่จะร่วมมือในการทำงานเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ให้มี

¹ สัมภาษณ์ เจลิมวรวงษ์ ชูทรัพย์, ผู้อำนวยการศูนย์บริการเอกสารและการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยีและการพลังงาน, 20 ธันวาคม 2523.

² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, "เอกสารการสัมมนาเรื่อง ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัย ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี 16-19 พฤษภาคม 2522" (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน, 2522) (อัครสำเนา)

ประสิทธิภาพมากที่สุด โดยยึดหลักของการประหยัด ความรวดเร็วและประโยชน์ที่จะได้รับซึ่งที่ประชุมได้สรุปผลที่จะให้มีความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ความร่วมมือทางค่านเทคนิค

1. ความร่วมมือทางด้านการจัดหาทรัพยากรห้องสมุด ได้แก่

1.1 ความร่วมมือด้านการจัดซื้อสิ่งพิมพ์ราคาสูง ให้มีความร่วมมือกันในการจัดซื้อสิ่งพิมพ์บางประเภทที่มีราคาสูงให้ได้ในราคาต่ำลง โดยให้ห้องสมุดแต่ละแห่งที่ต้องการสิ่งพิมพ์นั้นร่วมกันสั่งซื้อพร้อม ๆ กัน เป็นจำนวนหลาย ๆ ชุด เพื่อให้ได้ส่วนลดมากขึ้น

1.2 ความร่วมมือในด้านการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาล เนื่องจากการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลเป็นงานที่ต้องติดตามอย่างใกล้ชิดเพื่อให้มีประสิทธิภาพ บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาแต่ละมหาวิทยาลัยจึงร่วมกันจัดทำรายชื่อบริษัทที่กระทรวงและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ผลิตขึ้นโดยแบ่งจำนวนกระทรวงให้แต่ละมหาวิทยาลัยไปจัดทำและแจ้งให้ห้องสมุดอื่น ๆ ทราบ

1.3 ความร่วมมือในด้านการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์มหาวิทยาลัย ให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาทรัพยากรห้องสมุดของแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นผู้รวบรวมรายชื่อบริษัทของมหาวิทยาลัยของตน แจ้งให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ทราบเพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์ให้ตรงตามสาขาวิชาที่เปิดสอน

1.4 ความร่วมมือในด้านการส่งรายชื่อนี้ชื่อโครงการตำราและคำสอนของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาทรัพยากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยสามารถทราบข่าวหนังสือโครงการตำราและคำสอนจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผลให้การจัดหาสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จึงขอให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาของแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นผู้ส่งรายชื่อนี้ชื่อโครงการตำราและคำสอนของมหาวิทยาลัยของตนให้กับบรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาของห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่นที่ร่วมในโครงการ

1.5 ความร่วมมือในด้านการจัดทำบรรณานุกรมคู่มือการสั่งซื้อ โดยให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาของห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ร่วมกันจัดทำบรรณานุกรมคู่มือการสั่งซื้อหนังสือที่ห้องสมุดของตนมีอยู่ เพื่อช่วยให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดหาได้ทราบแหล่งคู่มือทุกชนิด

ที่จะช่วยในการหาข้อมูลต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดหาสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

1.6 ความร่วมมือในด้านการจัดหาวารสารและเอกสาร ให้แต่ละห้องสมุดจัดทำรายชื่อวารสารที่ตนบอกรับแลกเปลี่ยนกัน เพื่อที่จะได้ทราบว่าห้องสมุดแต่ละแห่งมีรายชื่อวารสารอะไรบ้าง เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการค้นคว้าในกรณีที่ผู้ใช้ต้องการวารสารชื่ออื่นที่ไม่มีในห้องสมุดของตน และเมื่อห้องสมุดใดรับวารสารใหม่เพิ่มขึ้นก็ให้ส่งรายชื่อวารสารใหม่ที่ได้รับเพิ่มนั้นให้ห้องสมุดอื่นทราบด้วยทุกครั้ง และให้จัดทำรายชื่อตัวแทนบอกรับวารสารรวมทั้งที่อยู่ค่าบริการและข้อเสนอแนะในเรื่องราคา ให้ห้องสมุดแต่ละแห่งจัดพิมพ์และแจกไปยังห้องสมุดอื่น ๆ เพื่อให้เป็นคู่มือในการบอกรับ การที่ห้องสมุดต่าง ๆ รวมกลุ่มกันนี้อาจใช้เป็นข้อต่อรองเพื่อมิให้ตัวแทนเอาเปรียบมากเกินไป สำหรับวารสารประเภทอ้างอิงที่มีราคาแพง ให้จัดพิมพ์รายชื่อวารสารและตัวแทนที่บอกรับส่งให้ทุกห้องสมุดเพื่อเปรียบเทียบราคาและหาทางร่วมมือกันในการจัดหาต่อไป¹

2. ความร่วมมือทางด้านการวิเคราะห์เลขหมู่และการทำบัตรรายการ

2.1 ให้มีการประชุมระหว่างบรรณารักษ์แผนกวิเคราะห์หมวดหมู่และบัตรรายการ เพื่อหาข้อแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น ปัญหาเรื่องมาตรฐานหัวเรื่องภาษาไทย ปัญหาการจัดทำบัตรหลักฐาน (Authority File) ปัญหาการใช้ตารางเลขหนังสือภาษาไทยและต่างประเทศ อันจะนำไปสู่มาตรฐานการทำบัตรรายการในรูปแบบเดียวกัน

2.2 ให้มีการพิจารณาลงรายการหลักของสิ่งพิมพ์รัฐบาล เนื่องจากปัจจุบันการลงรายการหลักของสิ่งพิมพ์รัฐบาลของห้องสมุดต่าง ๆ แตกต่างกันออกไป จึงเห็นควรตกลงให้ใช้มาตรฐานเดียวกันโดยการลงรายการหลักภายใต้ชื่อกระทรวง

2.3 ให้มีการพิจารณาเรื่องการจัดทำบัตรรายการของโสภณทัศนวัตคุให้เขียนแบบเดียวกันทุกมหาวิทยาลัยและที่ประชุมได้ตกลงให้จัดทำบัตรรายการตามระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

¹ เรื่องเดียวกัน.

2.4 ให้มีการใช้ทรัพยากรด้านคู่มือที่ใช้ในการวิเคราะห์เลขหมู่และบัตรรายการร่วมกัน เนื่องจากคู่มือดังกล่าวมีหลายเล่ม ซึ่งถ้าทุกแห่งซื้อไว้หมดก็จะเป็นการสิ้นเปลืองมาก ดังนั้น จึงเห็นสมควรให้มีการใช้ทรัพยากรในด้านนี้ร่วมกัน เพื่อเป็นการประหยัดเงินงบประมาณของมหาวิทยาลัย¹

ความร่วมมือในการจัดทำคู่มือช่วยคนทรัพยากรห้องสมุด

1. ความร่วมมือในการจัดทำสหบัตร ที่ประชุมได้มีมติให้มีความร่วมมือในการจัดทำสหบัตรห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยรวบรวมจากรายชื่อหนังสือใหม่ของห้องสมุดทุกมหาวิทยาลัยในรูปแบบหลักที่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับสหบัตรแห่งชาติ (National Union Catalog)

2. ความร่วมมือในด้านการจัดทำสหรายการวารสาร ให้มีความร่วมมือกันในการจัดทำสหรายการวารสารภาษาไทยที่มีอยู่ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 14 สถาบัน

3. ความร่วมมือในการจัดทำบรรณานุกรม

3.1 ให้ทุกห้องสมุดจัดทำบรรณานุกรมรายชื่อหนังสือใหม่ส่งให้ห้องสมุดอื่น ๆ เป็นแบบเดียวกันหมดเพื่อประโยชน์ในการจัดทำสหบัตรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่อไป

3.2 ให้ทุกห้องสมุดจัดทำบรรณานุกรมรายชื่อวารสารที่มีอยู่ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้งหมดแยกตามสาขาวิชา เช่น สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสาขาทั่วไป เพื่อใช้เป็นคู่มือในการตรวจสอบว่า ห้องสมุดแต่ละแห่งมีวารสารอะไรบ้างสำหรับประโยชน์ในการค้นคว้าในกรณีที่ใช้ชื่อของการวารสารชื่ออื่นซึ่งห้องสมุดของตนไม่ได้บอกรับ

4. ความร่วมมือในการจัดทำหัวเรื่องหนังสือภาษาไทยและครรรณีวารสาร

4.1 ให้มีความร่วมมือในการจัดทำหัวเรื่องหนังสือภาษาไทย เนื่องจากปัจจุบันมีคู่มือหัวเรื่องหนังสือภาษาไทยที่หลายสถาบันจัดทำ แต่ยังไม่มีความคิดที่จะยึดถือเป็นมาตรฐานสมบูรณ์จริง ๆ ได้ ฉะนั้น การให้หัวเรื่องหนังสือภาษาไทยจึงมีปัญหามาก

¹ เรื่องเดียวกัน.

เพราะเรื่องเดียวกันอาจมีหลายหัวเรื่อง ค้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรให้มีความร่วมมือกันจัดทำคู่มือที่เป็นมาตรฐานไว้ใช้ร่วมกัน

4.2 ความร่วมมือในการจัดทำกรรณีวารสาร ปัจจุบันห้องสมุดต่าง ๆ ทำกรรณีวารสารภาษาไทยซ้ำซ้อนกัน ซึ่งแต่ละห้องสมุดก็ประสบปัญหาต่าง ๆ คือ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ไม่มีเวลาพอที่จะทำกรรณีวารสารได้ครบทุกชื่อ เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้ที่ประชุมจึงได้มีมติให้จัดทำกรรณีวารสารในรูปของบัตรร่วมกัน ทั้งนี้จะทำให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่งมีสหบัตรกรรณีวารสารไว้ใช้ร่วมกันเป็นการทุ่นเวลาและค่าใช้จ่าย

ความร่วมมือด้านบริการ

1. บริการยืมระหว่างห้องสมุด ให้มีความร่วมมือในด้านการยืมระหว่างห้องสมุดอย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ดังนี้

1.1 พิจารณาร่างระเบียบปฏิบัติการยืมระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัย พ.ศ.2522 ในระบียบดังกล่าวได้ระบุถึงคำจำกัดความ วัตถุประสงค์ หน้าที่และความรับผิดชอบของห้องสมุดผู้ยืม หน้าที่และความรับผิดชอบของห้องสมุดผู้ให้ยืม ขอบเขตการยืมระหว่างห้องสมุด ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการยืม การยืมและวิธีปฏิบัติ ระยะเวลาและจำนวนรายการในการยืม การละเมิดระเบียบข้อบังคับ

1.2 ร่วมกันจัดทำแบบฟอร์มการยืมระหว่างห้องสมุดให้เป็นมาตรฐานเพื่อให้ห้องสมุดทุกมหาวิทยาลัยใช้ฟอร์มเป็นแบบเดียวกัน

1.3 ร่วมกันจัดทำแบบกรอกรายการวัสดุการศึกษาที่ห้องการ เพื่อให้ห้องสมุดแต่ละแห่งได้ใช้ควบคู่กับแบบกรอกรายการยืมระหว่างห้องสมุด

1.4 เห็นควรให้มีการบริการโสตทัศนวัสดุระหว่างมหาวิทยาลัย เช่น การยืมภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสตริป ไมโครฟิล์ม และ ไมโครฟิช ได้

1.5 ร่วมกันพิจารณาทำแบบฟอร์มการยืมโสตทัศนวัสดุระหว่างห้องสมุด ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และใช้ในการยืมโสตทัศนวัสดุได้ทุกห้องสมุดมหาวิทยาลัย

2. ความร่วมมือในการทำสำเนาเอกสารย่อส่วน (Microfilm) ได้มีการพิจารณาให้ความร่วมมือกันในการถ่ายทำสำเนาเอกสารย่อส่วน จากวิทยานิพนธ์ วารสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ทุกประเภท รวมทั้งพิจารณาในเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้พิมพ์ด้วย ที่ประชุมจึงได้มีการบริการทำสำเนาเอกสารย่อส่วน (Duplicate microfilm) สำหรับห้องสมุดที่ยังไม่มี โดยไม่ต้องเสียเวลาในการถ่ายทำด้วยตนเอง เพียงแต่ขอความร่วมมือจากหน่วยงานของห้องสมุดที่ทำอยู่แล้ว

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดต่างสถาบัน แต่ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดกลางกับห้องสมุดคณะในสถาบันเดียวกันนั้น มีเพียงแห่งเดียว คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะการบริหารงานภายในของห้องสมุด มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ส่วนใหญ่เป็นการบริหารงานแบบรวมอำนาจโดยหอสมุดกลางเป็นผู้ดำเนินงานด้านเทคนิคให้แก่ห้องสมุดคณะ แต่การบริหารงานของห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นเป็นการบริหารงานแบบกระจายอำนาจแต่ให้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด (Co-Ordinated Decentralization) ซึ่งหมายถึง การบริหารงานห้องสมุดแบบที่จัดให้ทั้งหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะ โดยให้ความร่วมมือกันในด้านบริการ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวเปิดการสัมมนาของศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพิธีเปิดการสัมมนาเรื่อง "การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย" วันที่ 12 มกราคม 2521 ณ ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่า "... แต่สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะ จะต้องอยู่ต่อไป และเมื่อจะต้องอยู่ต่อไป และมีหอสมุดกลางก็จำเป็นต้องจัดให้มีการประสานงานเพื่อปรับปรุงระบบของห้องสมุดต่างๆ ให้ดี"¹

¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุด ในมหาวิทยาลัย, "รายงานการสัมมนาเรื่อง การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย : ปัญหาและข้อเสนอแนะ วันพฤหัสบดีที่ 12-ศุกร์ที่ 13 มกราคม 2521 ณ ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 8.

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงมีคำสั่งที่ 2199/2520 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2520 แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย รองอธิการบดี เป็นประธานกรรมการ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ ครุศาสตร์ รัฐศาสตร์ แพทยศาสตร์ อักษรศาสตร์ สถาบันประชากรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ บรรณารักษ์หอสมุดกลาง เป็นกรรมการ เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่พิจารณานโยบาย และการประสานงานระหว่างห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะกรรมการชุดนี้ได้จัดให้มีการสัมมนา บรรณารักษ์ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 12 - ศุกร์ที่ 13 มกราคม 2521 ณ ห้องประชุมศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง " การประสานงานระหว่างห้องสมุดในมหาวิทยาลัย" ขึ้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการประสานงานระหว่างหอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะและห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ ผลของสัมมนาทำให้เกิดข้อตกลงในเรื่อง ความร่วมมือด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความร่วมมือทางค่านเทคนิค

1. ความร่วมมือทางด้านการจัดหาทรัพยากรห้องสมุด

เนื่องจากห้องสมุดต่าง ๆ และ หอสมุดกลาง ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประสบปัญหาในการจัดซื้อ สิ่งพิมพ์ที่ซ้ำซ้อนกัน โดยเฉพาะสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศซึ่งมีราคาแพงและมีผู้ใช้น้อย ที่ประชุมจึงมีมติให้ร่วมมือกันขจัดความซ้ำซ้อนในการจัดหาสิ่งพิมพ์ดังต่อไปนี้

1.1 ความร่วมมือในการจัดหาหนังสือตำราทางวิชาการ

ที่ประชุมมีมติว่า การจัดซื้อหนังสือ ตำราทางวิชาการ ไม่ว่าจะ เป็นหนังสืออ้างอิง หนังสือตำราเรียน หรือหนังสือประกอบการเรียน ให้หอสมุดกลางจัดซื้อ หนังสือที่เป็นตำราสหสาขา ซึ่งสามารถใช้ร่วมกันได้หลายคณะ หรือจัดหาหนังสือที่ให้ความรู้ทั่วไป ส่วนห้องสมุดคณะให้จัดซื้อหนังสือที่ตรงกับสาขาวิชาของคณะ และไม่ควรซื้อหลายเล่มในเรื่อง

เดียวกัน โดยเฉพาะหนังสือตำราเรียน นิสิตควรจะเป็นผู้ซื้อเอง

สำหรับหนังสือนวนิยายนั้นยังคงให้หอสมุดกลางดำเนินการจัดซื้อต่อไปเพราะเป็นหนังสือประกอบการเรียนของนิสิตในแผนกวิชาบางคณะ และเพื่อเป็นการจรจรโลงใจของนิสิตทั่ว ๆ ไป แต่ควรมีนโยบายที่รัดกุมในการจัดซื้อ

นอกจากนี้ให้ห้องสมุดคณะให้ความร่วมมือในการจัดหาหนังสือตำราที่หอสมุดกลางจะจัดซื้อให้กับคณะ โดยขอให้ห้องสมุดคณะช่วยส่งแบบฟอร์มการสั่งซื้อหนังสือของหอสมุดกลางให้กับภาควิชาต่าง ๆ ในคณะ และเมื่อภาควิชากรอรายการหนังสือที่ต้องการกลับคืนมาแล้วให้ห้องสมุดคณะช่วยตรวจสอบว่า หนังสือที่ภาควิชาต้องการให้หอสมุดกลางจัดหาให้ นั้น ห้องสมุดคณะมีหรือไม่ ให้แจ้งเล่มที่เข้าไปหอสมุดกลางทราบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการซื้อซ้ำซ้อน

1.2 ความร่วมมือในการวางนโยบายการจัดซื้อสิ่งพิมพ์

ที่ประชุมมีมติให้ยกเลิกการสั่งซื้อหนังสือด้วยวิธีประมูลเพราะล่าช้าและไม่สามารถนำหนังสือมาสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ทันเวลาที่ สำหรับหนังสือภาษาต่างประเทศนั้น ถ้าห้องสมุดใดมีบุคลากรเพียงพอ ควรสั่งซื้อจากสำนักพิมพ์โดยตรงจะได้ราคาถูกกว่า สั่งซื้อจากบริษัทตัวแทนในประเทศ

1.3 ความร่วมมือในการจัดเก็บสิ่งพิมพ์

ให้ห้องสมุดคณะจัดส่งหนังสือและสิ่งพิมพ์รัฐบาลที่ได้รับบริจาคและไม่ตรงกับสาขาวิชาไปให้หอสมุดกลางเป็นผู้จัดเก็บ ซึ่งจะเป็นการประหยัดทั้งเนื้อที่และเวลาในการจัดทำหนังสือออกให้บริการ

1.4 ความร่วมมือในการจัดหาวารสาร

ที่ประชุมมีมติให้ร่วมกันพิจารณา และตรวจสอบรายการวารสารที่ซ้ำซ้อนกัน โดยเฉพาะวารสารต่างประเทศที่มีราคาแพงและมีผู้ใช้น้อย ว่าสมควรจะให้หอสมุดกลางหรือห้องสมุดคณะเป็นผู้รับต่อไป

ความร่วมมือในการจัดทำคู่มือช่วยคนทรัพยากรห้องสมุด

1. ความร่วมมือในการจัดทำสหบัตร

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโครงการสหบัตรนั้นก็เพื่อให้ศูนย์รวมบรรณานุกรมที่จะกำหนดให้ทราบแหล่งของสิ่งพิมพ์ว่ามีอยู่ที่ใดบ้าง เพื่อให้ห้องสมุดที่เป็นสมาชิกได้ใช้ประโยชน์ของสิ่งพิมพ์ให้มากที่สุดโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ศูนย์รวมสหบัตรนี้นอกจากจะเป็นศูนย์บรรณานุกรมแล้ว ยังเป็นคู่มือที่จะช่วยในการยืมระหว่างห้องสมุดด้วย ดังนั้นที่ประชุมจึงมีมติให้จัดทำโครงการสหบัตรขึ้น โดยห้องสมุดคณะส่งบัตรหลักพร้อมทั้งลงแนวสืบค้นอย่างสมบูรณ์ มอบให้บรรณารักษ์ฝ่ายจัดทำบัตรรายการของหอสมุดกลางเป็นประจำทุกเดือน หอสมุดกลางจะมีใบตอบรับให้ทุกครั้ง

2. ความร่วมมือในการจัดทำบรรณานุกรม

ที่ประชุมมีมติให้ร่วมมือกัน จัดทำบรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง และบรรณานุกรมรายชื่อหนังสือใหม่ ดังนี้

2.1 ให้ทุกห้องสมุดจัดส่งรายชื่อหนังสือใหม่ให้แก่หอสมุดกลางและห้องสมุดคณะที่มีสาขาวิชาเกี่ยวข้องกันทุกเดือน

2.2 กำหนดแบบแผนการลงบรรณานุกรม ให้ใช้ตามหนังสือชื่อ "แบบแผนการลงบรรณานุกรม และเชิงอรรถ" ของ ม.ล. จ้อย นันทวัชรินทร์ และให้ลงเลขเรียกหนังสือในทุกรายการด้วย

2.3 ให้แยกบรรณานุกรมตามเนื้อหาวิชา กำหนดเป็นหมวดหมู่ ตามระบบการจัดหมู่หนังสือของคิวอี้ แล้วเรียงตามลำดับชื่อผู้แต่งอีกทีหนึ่ง

2.4 ให้หอสมุดกลางจัดบรรณานุกรมรายชื่อหนังสือใหม่รวมทั้งปีให้แก่ห้องสมุดคณะทุกแห่ง ถ้าห้องสมุดใดต้องการ บรรณานุกรมเรื่องใดให้ติดต่อโดยตรงกับหอสมุดกลาง

3. ความร่วมมือในการจัดทำครรชนีวารสารภาษาไทย

ครรชนีวารสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการค้นหาข้อมูลทางวิชาการใหม่ ๆ ที่มีอยู่ในบทความต่าง ๆ ของวารสาร แต่จากการประชุมครั้งนี้ ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีห้องสมุดเพียง 5 แห่งเท่านั้นที่จัดทำครรชนีวารสาร ไว้ใช้เฉพาะในห้องสมุดของตน การที่ขาดความร่วมมือในค่านี ทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ เช่น ปัญหาในเรื่องการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน ปัญหาการให้หัวเรื่องที่แตกต่างกัน เสียแรงงานและเวลาในการจัดทำ และยังทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไปโดยใช่เหตุ เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวที่ประชุมจึงมีมติให้ดำเนินการดังนี้คือ

3.1 จัดตั้งอนุกรรมการครรชนีวารสารขึ้น เพื่อสำรวจวารสารภาษาไทยในห้องสมุดทั้งหมดว่ามีซ้ำซ้อนกันมากน้อยเพียงใด และกำหนดชื่อวารสารให้ห้องสมุดต่าง ๆ ไปจัดทำครรชนีหัวเรื่อง

3.2 พิจารณาการจัดทำหัวเรื่องให้มีรูปแบบอย่างเดียวกัน

3.3 กำหนดแบบแผนการลงรายการของครรชนีวารสารให้เป็นแบบเดียวกัน

3.4 ให้ห้องสมุดคณะส่งบัตรครรชนีวารสารในลักษณะของบัตรรายการโดยให้หัวเรื่องเป็นรายการหลัก ให้ห้องสมุดกลางชุดละหนึ่งบัตร โดยให้เริ่มส่งตั้งแต่เดือนมกราคม 2521 เป็นต้นไป

3.5 ให้มีการพิมพ์เผยแพร่และกำหนดเวลาออกให้เร็วกว่าของสำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ความร่วมมือในค่านบริการ

1. บริการยืมระหว่างห้องสมุด

1.1 ให้มีบริการยืมระหว่างห้องสมุดทั้งหลายทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยโดยนิสัยจะใช้บริการนี้ผ่านห้องสมุดคณะของตน แต่ห้องสมุดผู้ขอยืมจะต้องรับผิดชอบเมื่อเกิดการสูญหาย ส่วนระเบียบการยืมนั้นให้เป็นไปตามกฎการยืมของห้องสมุดนั้น ๆ และให้ใช้แบบฟอร์มการยืมเป็นแบบเดียวกันตามที่คณะกรรมการกำหนดให้ สำหรับการยืมภายนอกมหาวิทยาลัย ถ้าห้องสมุดใดมีปัญหา ห้องสมุดกลางจะเป็นผู้ยืมให้ แต่ถ้ามีการเสียหายเกิดขึ้น ห้องสมุดคณะผู้

ขอเยี่ยมจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเช่นเดียวกัน

1.2 ให้มีการพิจารณากำหนดแบบฟอร์มการเยี่ยมระหว่างห้องสมุดให้รัดกุม และมีการลงรายการละเอียดอย่างเพียงพอ และให้ทุกห้องสมุดใช้แบบฟอร์มนี้ในการเยี่ยมระหว่างห้องสมุดทุกครั้ง

1.3 ที่ประชุมเสนอให้ทุกห้องสมุด กำหนดเวลาเปิดบริการให้เหมือนหรือใกล้เคียงกัน ควรเปิดบริการในวันปฏิบัติงานไม่น้อยกว่าวันละ 12 ชั่วโมง

2. ความร่วมมือด้านบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า

2.1 ที่ประชุมได้เสนอแนะให้ทุกห้องสมุดบันทึกคำถามต่าง ๆ ที่ได้รับพร้อมทั้งแจ้งแหล่งคำตอบด้วย ให้ส่งสำเนานับันทึกคำถามเหล่านั้นไปให้หอสมุดกลางเพื่อให้เป็นศูนย์รวมเก็บคำถามต่าง ๆ พร้อมทั้งเป็นแหล่งคำตอบ และถ้าห้องสมุดคณะมีปัญหาในการให้บริการตอบคำถามก็อาจจะถามไปยังหอสมุดกลางได้

2.2 บรรณารักษ์จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักแหล่งรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และให้มีการใช้ประโยชน์จากเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ใหม่มากที่สุด รวมทั้งบรรณานุกรมเฉพาะเรื่องจากห้องสมุดต่าง ๆ ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย